

den, det var trods alt et pust fra den store verden ... og piloten reddede sig.

Mor samlede ogsaa noget op fra stranden ... rav! Det blev en hel sport for hende. Hun gik tidligt om morgenen, naar det var ebbe, og da vi rejste hjem, havde hun en pose fuld af rav og en kasse med hollandske kakler, som hun havde faaet af enken. Da vi kom hjem, ville hun lægge ravet i en æske, hvor der i forvejen laa en mægtig klump, som havde tilhørt den gamle hjulmand i Horne, min oldefar, men nu var den klump pludselig borte, akkurat ligesom mit legetøj, og hun græd som jeg og ledte alle vegne.

En dag kom der imidlertid en pakke til hende, og den indeholdt en stor broche og 4 knapper, lavet af den skønneste mælkerav, og et medfølgende vers lød:

Jeg arved fra mit barndomshjem en lille, pæn klump rav,
som jeg engang, letsindigt nok, min egen kone gav,
men saa en dag var klumpen væk, og konen hun blev gal,
ja, ravgal blev hun, hyled op, o, hvem mon klumpen stjal?
Og hver person, som høre gad om klumpen, som var blevet væk,
de fik fra først til sidst besked, tilsidst man gik i skræk,
saa snart de saa hun nærmed sig, saa stak de a' i trav
for at bli' fri at høre mer om det forsvundne rav.

Og huset blev vendt op og ned fra kælder og til kvist,
og hver en krog blev gennemsnust foruden ro og rist,
hver hylde og hver skuffe, skab stod hun paa næsen i,
ja, ej engang vor datters kyske jomfruseng gik fri.
Og katten den blev mistænkt og fik lavement, det stakkels lille pus,
men maaske var det kun, fordi den havde spist en mus,
i hvert fald resultatet blev kun dette, at hver plads
i huset lugtede i lang tid som paa das.

Men da nu intet af det hjalp, paa børns og kvinders vis
med salte taarer tolked hun det stakkels ravs forlis.
Det slette føre, vi har havt i dette efteraar,
det kom af alt det vand, der flød fra damens øjenhaar.
Naar kaffen, hvad der hændte, undertiden blev lidt lovlig tynd,
saa havde det den samme grund, det syntes hun var synd,
saa holdt hun op med det igen, men deraf kan man se,
at hvad der sker, kan ofte ha' en aarsag, ingen ved.

Men møjen og den taareflod, den kunne være spart,
 og derfor kunne man skam have havt det ganske rart.
 For nu skal jeg fortælle jer om dette tyveri,
 det havde konens mand, det bæst, skam gjort sig skyldig i.
 Tag altsaa denne brosche paa, bliv atter glad og rigtig godt tilfreds,
 gaa saa til kongemiddag for to kroner og halvtreds,
 drik dus med kongen og fortæl det hele borgerskav
 komediens allersidste akt om det forsvundne rav!

XV

Jeg vaagnede en nat sidst i november 1915, ved at nogle store fugle skreg uden for sovekammervinduet. Jeg blev bange og kaldte paa mor, men hun kom ikke, hvor meget jeg end raabte og græd, men omsider kom da far. „Det er slet ikke store fugle, der skrigger, men din lille søster, der græder, og om lidt kommer jeg og henter dig, saa kan du hilse paa hende og mor.“

Mor laa i sengen, hvad der undrede mig, for hun kunne umuligt have noget at gøre med min lille søsters ankomst, for Bibbe og jeg var blevet enige om, at de smaa børn kom fra de hule piletrær henne paa mælkemandens mark, for der havde vi selv set en kat hente sine killinger og bære dem hen i Bibbes lade. Naa, men ikke nok med at mor laa i sengen, hun drak ogsaa the og spiste franskbrød, til trods for at vi hos os kun spiste 3 gange om dagen, og naturligvis aldrig efter aftentandbørstningen. De viste mig en lille, runken, rød klat og sagde, det var min lille søster, og at hun var saa sød, saa sød! De sagde det alle, mor, jordemoderen og far, og jeg deltog i deres postulat for at glæde dem, men jeg løj, for jeg havde aldrig set noget saa hæsligt, og jeg begreb ikke far, som jo ellers havde skønhedssans. Forresten var jeg ogsaa fornærmet over, at de slet ikke havde spurgt mig til raads eller i det hele taget spurgt mig, om jeg overhovedet ville ha' en søster. Og det meddelte jeg dem, og far lo og sagde: „Det skal vi huske næste gang.“

Men der blev ingen næste gang. Min lille søster blev kun en uge

gammel. Far fandt hende død en morgen, han skulle give hende flaske. Der kom læge og politi . . . legalt ligsyn. . . og det konstateredes, at hun var kvalt i opspyt, et rent ulykkestilfælde, som burde være forhindret, og som aldrig var sket, om ikke mor havde været saa svag og far sovet saa tungt.

Jeg græd, som jeg var pisket, for nu var jeg alligevel blevet glad for den lille, og jeg havde ogsaa været „dagens mand“ blandt lege-kammeraterne, for ingen af dem havde en lillesøster. Dagen efter blev jeg laaset inde i stuen et øjeblik, men da jeg hørte far gaa ned ad trappen og en bil standse uden for huset, kravlede jeg op paa en stol og saa gennem vinduet noget, der gjorde stærkt indtryk paa mig. Far kom med en lille hvid kiste under armen og gik ind i bilen, der hurtigt kørte bort. Jordemoderen laaste op for mig, og jeg for ind i min grædende mors arme. Far begravede sit andet barn.

Og nu stødte der komplikationer til barslen, mor fik det, der hed „galoperende svindsot“ . . . hendes lungehindebetændelse havde i virkeligheden været tuberkulose, men var ikke blevet erkendt. Den tilkaldte specialist fra Odense fortalte, at mor ikke kunne leve, og det blev besluttet, at hun ikke skulle paa sygehus, men dø i sit hjem. Far skrev efter moster Poula, men hun var forhindret i at komme, saa fik vi en privatsygeplejerske, men da hun blev klar over, at alt haab var ude, svigtede hun baade far og sit kald og forlod os.

Saa stod mormor der pludselig. Moster Poula havde sendt hende, for far ville aldrig i livet have henvendt sig til hende. Hun viste dog, at hun var mor og mormor, og jeg var glad for, at hun kom, for det hele var jo saa trist.

Den 7. december fyldte mor 30 aar, og far og jeg gik i byen og købte fødselsdagsgaver til hende. Han gav hende en lille grøn vase med blaa blomster, og jeg en mælkekande af glas, som hun længe havde ønsket sig. Man kan forestille sig fars sindsstemning . . . at skulle lade som ingenting baade over for mor og mig og købe gaver, naar han vidste, at det snart var forbi.

I de følgende dage skældte han mig ud, bare jeg rørte mig, eller

ogsaa græd han, og jeg skulle sove alene, for baade far og mormor var hele tiden inde hos mor.

Den 14. om morgenen kom far ind og sagde, at mor var død. Jeg forstod det ikke, det var alt for brutalt til, at jeg fattede det strax, men jeg skyndte mig op for at gaa ned og fortælle Bibbe det. Nu var jeg igen „dagens mand“.

Mor blev begravet den 18. december . . . paa fars fødselsdag, deres forlovelses- og bryllupsdag. Mormor blev, indtil vi alle rejste til København for at holde jul hos moster Helga og hendes mand, skuespilleren Poul Gregaard.

XII

Far var flyttet til Ærøskøbing.

Først var han der et par maaneder som gæst hos Sophus Paulsen, og da der saa blev et hus ledigt i byen, hentede han sit gods i Kerteminde, for han kunne jo lige saa godt bo det ene sted som det andet . . . de første par aar!

Det blev for resten af livet.

Han ragede strax ud med ærøboerne. Han begreb ikke deres interesse for hans person og hans nye hjem. Der skete jo dengang ikke ret meget i Ærøskøbing, og at en fremmed, oven i købet en kunstmaler med fuldskæg, flyttede til deres lille by, optog dem naturligvis, og derfor kiggede de ind ad vinduerne til ham, ikke for at genere ham, blot for at se ham og hans sikkert mærkelige stuer. Men noget saadant kunne far slet ikke goutere og slet ikke paa det tidspunkt, og derfor skrev han en seddel: „Tag næsen væk“ og lagde den i vindueskarmen. Og nu havde han da selv slaaet fast, at han var „løjerlig“. Det er aldrig blevet glemt, og da min datter 34 aar efter kom i skole i Ærøskøbing, kundgjorde hendes kammerater slægtskabet med Jacob Jørgensen ved at fortælle hende den historie. Hun kom halsende hjem og spurgte: „Er det rigtigt, at morfar ikke

Stranden (akvarel). Tilhører fru Tove Kjørboe.

var rigtig klog, og at han satte en plakat op uden paa døren, og der stod, at alle mennesker havde bare værsgod at skruppe af.“

Far skriver ofte til Poul Gregaard, de fører en lang og aandfuld korrespondance. Han siger: „Jeg arbejder og arbejder som en gal, thi kun derved kan jeg glemme.“

Og allerede i januar 1917 holder han igen en udstilling ... 60 billeder ... hos Chr. Larsen, og kritikerne mener aabenbart, at han har haft godt af at flytte.

„København“, som sidste gang var haard overfor ham, fortæller, at han nu har besejret sin skepsis, han har fundet en løsning paa sit problem. Han har faaet ro og en festlig bredde, og farverne er nu samlet i flader i stedet for at være splittet i urolige virkninger. Nu sammenlignes han med Rude.

„Politiken“ kalder udstillingen „festlig og glødende af stærke, mættede farver som et gotisk kirkevindue. En synlig udvikling har fundet

sted i de forløbne 2 aar. Jacob Jørgensen har frigjort sig for den altfor tydelige paavirkning af de fynske malere og med mere dristighed givet sig sin egen lidenskabelige farvehunger i vold. Han er en farvernes tilbeder, en primitiv elsker af deres fulde, kraftige klange . . . og godt paa vej til at blive deres mester“.

Ogsaa „Ekstrabladet“, „Nationaltidende“ og „Kristelig Dagblad“ roser denne udstilling. „Hovedstaden“ skriver om et billede „Mod solen“: „. . . bladløse popler, der løfter sig som kandelabre mod lyset er henrivende følt. Det tidlige foraar hvor alting svulmer og blusser, er bedaarende fortalt“.

Ogsaa onkel Thorvald havde udstilling i 1917 og solgte „drabeligt“, han fik allerede dengang 1000 kr. for et bestemt billede.

Det følgende foraar holdt far og Sophus Paulsen en fælles udstilling i Fyns Forsamlingshus i Odense. Far havde 36 billeder med . . . rester fra Københavnerudstillingen, og Sophus Paulsen 53.

Efter at far var flyttet til Ærøskøbing, saa han meget lidt til mors familie. Kun moster Helga og hendes mand skrev han til, og der boede han som oftest, naar han var i hovedstaden. Moster Ellen og onkel Thorvald boede i Maaløv, senere Viksø, og der naaede han sjældent ud, og onkel Thorvald kunne ikke fordrage at skrive, og moster Ellen kunne efterhaanden ikke fordrage far. Men han klarede sig glimrende i sin ensomhed d. v. s. uden familie. Vennerne fra Fyn smuttede af og til over til ham, og han havde jo Sophus Paulsen. For øvrigt stiftede han nye venskaber, for trods sit mærkelige væsen og sin skarpe tunge vandt han alligevel venner og beholdt dem fremover. Alle maatte erkende hans talent, hans gode hjerne og hans vid. Han havde ogsaa en vis charme, og der var noget fornemt og racerent over hans udseende. Desuden var han trods fattigdom velsoigneret. Altid ren flip og blanke sko. Han gjorde altid meget ud af sine sko, rensede og blankede dem, selv om de var gamle og fulde af revner.

Alle tiders opgør havde han med mormor, som engang, mens

de begge boede hos moster Helga, ville overraeske „hr. Jø'kensen“ og pudse hans sko. „De har totalt ødelagt mit fodtøj, fru Nielsen,“ raabte han. „De har smurt for meget sværte paa og ikke gnedet den af igen.“ Mormor slog en skrallelatter op. „Aa, de gamla skoene kan inte ødelægges mere, end de er.“

Og saa blev det slut med de to . . . slut paa denna förställingen! . . . for ever!

Far hængte altid sit tøj paa bøjle, satte fodtøjet paa blok og havde det ryddeligt og pænt i sine stuer. Kun vindueskarmen i soveværelset kunne han ikke holde styr paa, her stod al hans „kosmetik“, haarvand, brilliantine og barbercreme. Skægget fik brilliantine hver dag, og hver søndag blev det klippet, sæbevasket og gnedet ind i duftende væsker. Han gemte kvitteringer fra tidernes morgen og betalte enhver sit. Ofte var det nødvendigt at tage paa kredit, men han sørgede altid for at faa betalt, saa snart det var gørligt. Han blev ikke fristet til at købe vin og kræs og gi' en go' da' i det hele. Han ekstravagerede kun, naar han virkelig havde raad, og han overdrev aldrig, selv da han tjente gode penge, han forstod at sætte tæring efter næring, noget han sikkert havde lært i sit barn-domshjem.

I 1919 havde far baade en udstilling og en auktion hos Chr. Larsen, henholdsvis i maanederne januar og oktober. Kritikken var god i alle københavnske blade. Man nævner stadig hans tilknytning til Fyn, men mener ellers, at han nu helt har faaet sit eget ansigt, og at han ikke er paavirket af nogen. Man lægger mærke til, at han er begyndt med figurbilleder. „Yndefulde studier af badende piger. Saa nænsomt er disse opfattet, saa fint er de tegnet. Og den friske sø, de hjemlige kyster har i kunstneren en forstaaende skildrer,“ skriver et af bladene.

Far og Sophus fik pludselig den ide, at de ville lave et minde til Sønderjyllands genforening med Danmark. Om det var ærlig interesse for sagen, saadan rent følelsesmæssigt, eller det var pr. spe-

kulation, er jeg ikke klar over. Dog har jeg aldrig lagt mærke til, at far var særlig national, og hans hjemstavnsfølelse klingede ogsaa af med tiden.

Imidlertid lavede de i fællesskab et udkast, som i forstaaelse med daværende borgmester Krabbe sendtes til Ærøskøbing byraad. Efter vedtagelsen gik de strax i gang med tegning af indskrift og øvrige udsmykning, ligesom hugning og opstilling overvaagedes af dem begge. Mindesmærket bestaar af en lind . . . linden findes i Ærøskøbings byvaaben . . . hegnet af 4 sten . . . utilhugne natursten med skureflader, fundet forskellige steder paa øen, dels ved stranden, dels i gamle markskel og velvilligt overladt af de paagældende ejere. Stenene er forbundet med bænke af eg i en rundkreds af ca. 2 m i diameter. De to – hinanden modstaaende – sten bærer i symbolsk ornamentik aarstallene henholdsvis 1864 og 1919, medens de to andre sten er forsynet med en indskrift af følgende ordlyd (paa den nordlige sten): „I aaret 1919 i Fredens Aar ved Indgangen til en ny Tid, plantede Byens Borgere dette Træ“ (og fortsætter paa den sydlige): „til Minde om at vore Brødre sønden Aa efter 55 Aars Adskillelse atter genforenedes med Danmark.“

Far var mester for teksten, og ærgrede sig vældigt, da byens overlærer cand. theol. Victor Deleuran gjorde ham opmærksom paa, at man ikke kunne sige *atter genforenedes*. Det var en pleonasme, det var fedt paa smør!

Det er vistnok det første genforeningsmonument i landet, og det hele var saa tidligt færdigt, at det skulle kunne indvies paa selve genforeningsdagen, men fastsættelsen af denne trak ud længere end beregnet, saa derfor stemmer aarstallet 1919 ikke med de faktiske forhold.

Men det var ikke alene Sønderjyderne, der kom „hjem“. Jeg kom det ogsaa, far var blevet uvenner baade med Odense og Kolding, og Sophus P. blev ved at sige til far: „Tag dog pigebarnet hjem.“

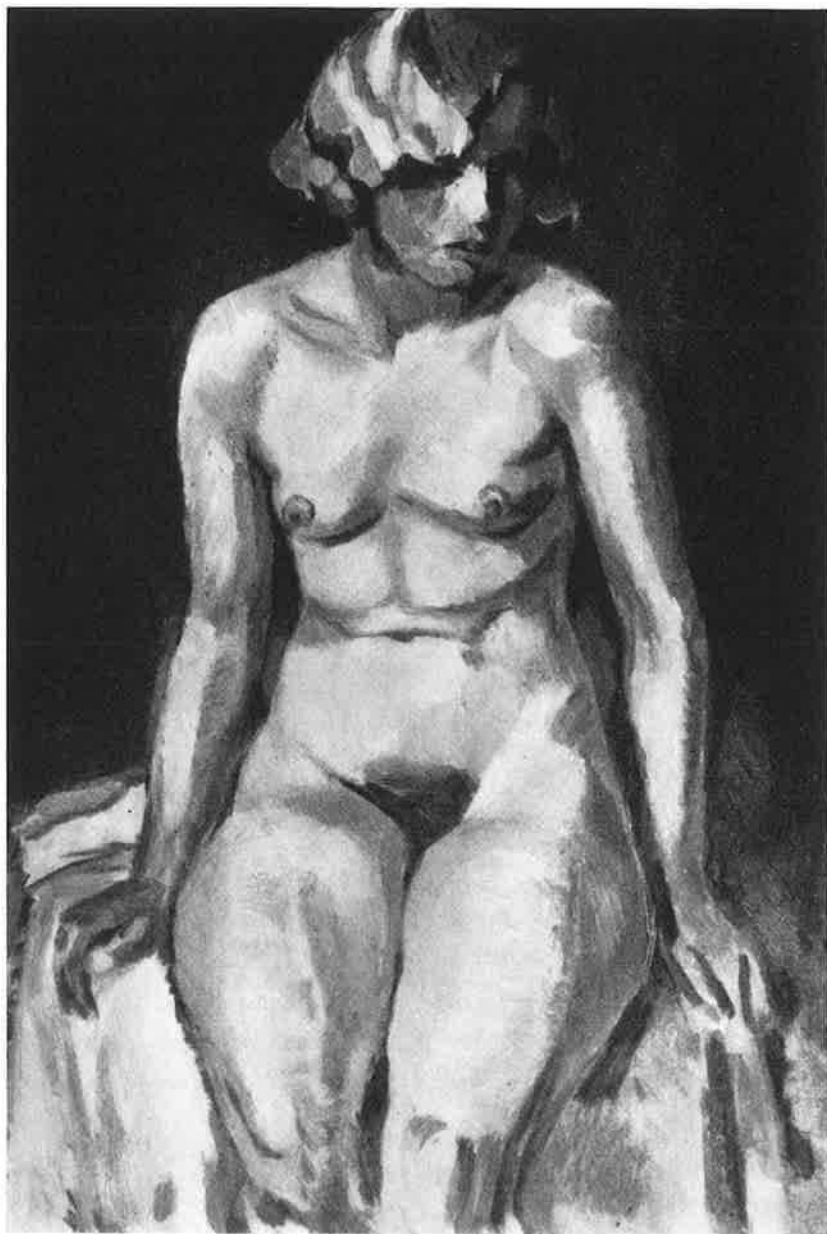
Det var daarligere tider for kunsten. I alle de breve fra den gang, der staar til min raadighed, klager far. „Mine pengesager er elendige,

og det bliver sikkert værre endnu, jeg sælger intet i disse forbandede tider.“

Den første jul . . . 1920 . . . efter at jeg var kommet hjem til far, indbød moster Helga os, men far svarer: „ . . . det er desværre ganske umuligt. Jeg ejer ikke penge. Det er ikke nok med, at vi begge skal have tøj, mest Tove, men jeg har simpelt hen ikke penge til rejsen. Dit regnestykke, at det ikke er dyrere at rejse end at blive, er jo godt nok, men der er det „men“ ved det, at her spiser vi . . . og har længe gjort det . . . paa kredit, ellers var vi sgu sultet ihjel for længe siden. Jeg har i disse dage gennem en ven i Aarhus solgt et lille billede for 100 kr. Nu kan du selv regne ud, hvad 100 kr. er, naar deraf skal betales skat, husleje, brændsel. Huslejen kommer jeg til at vente med, skatten *skal* betales. Brændsel kan vi ikke helt undvære. Der bliver næppe til tobak i julen. Det er muligt, at det er synd for Tove, som du skriver, men det er, som jeg altid har sagt, man kan ikke være forsigtig nok i valget af sine forældre. Engang henimod foraaret maaske tænker jeg paa en udstilling, hvis forholdene til den tid har forbedret sig, hvad jeg forresten betvivler. Engang maa det vel blive bedre igen. Hvis ikke, maa jeg jo se at faa noget arbejde et eller andet sted, skønt det jo er lettere sagt end gjort.“

Det *maa* være blevet bedre, for jeg har aldrig hørt, at far tog „noget andet arbejde“, og han ville sikkert hellere have solgt sin sidste skjorte end begynde „at pukle“ igen. Det manuelle arbejde var afsluttet for fars vedkommende.

Denne jul, hvor vi altsaa ikke kom til København, tilbragte vi . . . som saa mange gange senere . . . hos Sophus Paulsens. Ogsaa de sad smaat i det, men Sophus, som havde et hjerte af guld, kunne ikke udholde tanken om, at jeg ikke fik en ordentlig jul. Fru Paulsen var ofte syg, men han klarede grejerne. Aldrig har jeg kendt et menneske med saa meget arbejde i. Intet husligt var ham fremmed. Vi kom altid for tidligt derud . . . de boede et par kilometer uden for Ærøskøbing . . . jeg ved ikke, hvorfor far altid havde saa travlt

1934. Nogen model (olie). Tilbage læge Poul Harder Andersen, Årskobing.

med at komme afsted, for han drømte ikke om at hjælpe til, men maaske flygtede han for borgerskabets jul, kirkeringning, duft af gaas, ansigter lagt i de gode folder, jeg ved det ikke, men jeg husker, at Sophus Paulsen altid sagde: „Hva' fanden, kommer I allerede,“ og at far lo og svarede: „I aften maa du ikke bande . . . det er jo en højhellig aften.“ Sophus stegte og kogte, gjorde rent, pyntede juletræ og revsede sine børn, altsammen paa én gang. Han var en dygtig kok og en enestaaende far, og jeg synes han var umaadelig sjov, parat som han altid var til at lege med os.

Der blev ingen udstilling i 1920, ej heller i 1921. Chr. Larsen fraraadede kraftigt. Han solgte ingenting, kun et billede i ny og næ af „de store“, og der var jo altid mange udgifter ved en udstilling.

Vennen i Aarhus, den unge bibliotekar Emanuel Sejr, gjorde alt for at hjælpe. Han prøvede at arrangere en udstilling i sin by, han talte med alle dem, der skulle tales med, men ingen kunsthandler turde vove pelsen, selv kunstnere, der var mere kendt end far, havde haft daarligt salg i Aarhus. „Den Frie“ havde udstillet i „Kunstbygningen“ med „meget trevent salg“. Sejr foreslaar en udstilling sammen med Sophus Paulsen enten i Kunstbygningen eller paa raadhuset og lover at „lave al den spektakel i aviserne“, han formaaede. Det blev ikke til noget, rimeligvis har de ikke turdet. Sejrs andre forhandlinger mislykkedes ogsaa. Saa fik han nogle billeder op og prøvede at sælge til private, og der gik et par stykker. Emanuel Sejr havde i sommeren 1920 været paa bryllupsrejse til Ærøskøbing og der truffet far. De naaede aldrig mere at træffe hinanden, men de fastholdt en god og intelligent korrespondance indtil fars død. Der er noget rørende og menneskeligt smukt over det unge ægtepars trofasthed, og man føler, at det er rigtig, naar Sejr skriver: „Jeg mener det af hjertet, og jeg ville gerne, at denne udstilling skulle lykkes for Dem.“

Men elendigheden varede trods alt aldrig saa længe, heller ikke

denne gang. Her kan man sige, at der virkelig faldt en appelsin i turbanen!

Landmandsbankens Ærøskøbing afdeling skulle have ny bygning, og arkitekten var en af fars akademikammerater, Andreas Jensen, som havde bosat sig i Svendborg. Andreas Jensen havde en del arbejde paa Ærø og besøgte far, hver gang han var ovre. Han var en livlig mand, og far var altid i godt humør, naar de to var sammen. Der var bevilget en sum til udsmykning af bankklokalet, og arkitekten foreslog far at lave et udkast . . . det gjorde han, og det blev velvilligt modtaget. De to tæt ved hinanden anbragte bjælker og samtlige døre blev dekoreret med blomstermotiver i almuestil, ligesom loggiaen fik et lille kalkmaleri forestillende dragen, der vogter guldet. Det var et stort arbejde, og det maa have stivet situationen gevaldigt af. Gælden kunne betales og ny stiftes.

Jeg husker fars tøj i de dage. Skoene slog revner, og buksebenene og jakkeærmerne maatte „stynes“, for de kunne ikke lægges længere op. Han fandt nogle gamle skjorter frem, som hans bedstemor havde vævet, og som han ellers foragtede. De var svære at anbringe en flip paa. Hatten var fedtet, for far svedte, naar han var nervøs, og det var han konstant i daarlige tider. Og mit eget tøj? Jo, tak, jeg erindrer det. Jeg havde mindreværdskomplekser, for alle de andre børn i skolen var langt bedre klædt end jeg. Der fandtes sikkert ikke fattigere folk i byen end vi.

Efterhaanden blev borgerne dog interesseret i kunst og kunne se, at det „nu alligevel var nettere“ med et maleri paa væggen end reproduktioner og fotografier. Farvehandler Wulff var sikkert den første, der købte af far . . . for varer . . . men lidt efter lidt ville de andre handlende ogsaa nok have et billede eller to, og paa den maade fik vi konsolideret os. Vi fik tøj og mad for billeder, og selv om far altid mente, at det var en god forretning for de handlende, fordi de jo havde deres avance paa de varer, de byttede med, saa maatte vi dog være glade for den ordening.

XIII

I september 1922 en stor udstilling (68 billeder) hos Chr. Larsen. Kritik herover mangler . . . der er et stort hul i scrapbooken . . . den slags at sidde og klippe og klistre det gad far ikke. Men aabenbart maa den have skæppet i kassen, for far fik pludselig griller. Han ville til Italien! Nej, han *skulle!* En del københavnske venner og kunder havde besluttet, at han skulle ud og se verdenskunsten.

„Det vil jeg ogsaa gerne . . . se verdenskunsten, naar blot jeg kunne slippe for at rejse,“ sagde han. At rejse var det værste, han vidste. Han kunne ikke taale at sejle og ikke lide at køre i tog, og ganske specielt kunne han ikke fordrage at sidde saa tæt op ad fremmede mennesker, som man nødvendigvis maa, naar man rejser. Han var upraktisk, forstod ikke at ordne bagageforholdene med indskrivning og den slags, og da han jo heller ikke kunne udstaa at bære paa noget, ja, saa kan enhver da forstaa, at det var bedst, han blev hjemme.

Denne gang var han imidlertid taget ved næsen af de andre. De arrangerede hele turen, de skulle nok putte ham i det rette tog og give ham en seddel om halsen o. s. v. Jeg husker, hvor trykket han var og overbevist om, at hvis han overhovedet kom hjem igen, var det med konsulatet som mellemmand. Han læste italiensk. Sejr skaffede ham bøgerne, og han gik op og ned ad gulvet og sagde une-duo-tre. Kufferten, stor, brun og af pap, blev købt, den første rigtige kuffert, han ejede. Mor og han havde hver sin kurv. Men den brune, imiterede læders, kom først til Italien i 1957, da den fulgtes med min datter og mig. Det var med vilje, at vi valgte netop den kuffert, selv om den da var umoderne og falmet, vi syntes, den skulle prøve det, den var bestemt til. Ja, for far kom ikke til Italien, for der skete jo det der i oktober 1922, at Mussolini tog magten og spadserede til Rom med 40.000 vaabenbrødre. Aviserne fraraade danske at tage derned, og far, som ellers aldrig

regnede med aviserne, heller ikke kunstanmeldelserne („hvis det ikke var det fandens ved det, at alle, som ingen selvstændig mening har, retter sig efter bladene“), fandt, at det var et godt og fornuftigt raad. Ærlig talt var han uhyre lettet og glad . . . sjælekisteglad! Et mægtigt pres var taget fra ham . . . hurra, han behøvede ikke at rejse, al besværet var overstaaet, han holdt strax op med at læse italiensk. Selvfølgelig var det ærgerligt med den kuffert, men den kunne vel bruges til en Odense-tur.

Jeg tror, at far var det eneste ikke fascistiske individ i verden, der var begejstret for il duces svinestreg.

XIV

Da jeg skulle komme hjem fra „fremmedlegionen“, havde fars største problem været, hvad han skulle snakke med mig om, men efterhaanden fandt han paa det. Det vil sige, han behandlede mig, som om jeg var voksen, og talte med mig om alt muligt, og det var jo baade godt og skidt, for derved blev jeg tvunget til at spekulere paa noget, jeg endnu ikke havde udvikling til, og jeg kom derved alt for tidligt ind i de voksnes komedie- og rænkespil og lærte ikke selvstændigt at bedømme mennesker. Jeg skulle synes det samme som far, jeg skulle ligesom mor sige: „Ja, det har du rigtignok ret i.“ Det gjorde jeg ogsaa, jeg havde jo ingen anden udvej, især da far holdt mig væk fra andre, fra familien, fra skolekammeraterne og deres hjem. Han var bange for andres paavirkning, kun hans egen duede. Derfor blev mine barne- og ungdomsaar svære. Min naturlige evne, som jeg havde arvet fra mor, til at komme paa talefod med andre, blev hæmmet. Kammeraterne maatte aldrig komme hos os, og det var meget faa af byens hjem, han vovede at lade mig se. Gaa alene paa gaden, maatte jeg daarligt nok, og nærmede jeg mig havnen, fik jeg klø. Blev jeg en enkelt gang inviteret i biografen af andre . . . far gav mig aldrig penge til en billet . . . naa, ofte havde han virkelig heller ikke raad dertil . . . fandt han, at jeg

var paa nippet til at blive fordærvet, for han anerkendte aldrig film som kunst.

Naar vennen, forfatteren Allan Bock, var paa besøg paa Ærø, tog han mig altid med i biografen, naar den spillede noget, min hjerne kunne forstaa og min sjæl ikke tage skade af. Inden vi drog af, fyldte han sine lommer med chokolade og bolsjer, og derfor blev Allans besøg altid sommerens højdepunkt for mig. Men om far begreb, at en voksen mand *gad* gaa i biffen med en lille pige, han forstod slet ikke, at det kunne more Allan at se min reaktion, at høre mine kommentarer og høre min latter . . . eller mine smaa snøft. Allan lærte mig ogsaa at samle paa frimærker, hvilket i fars øjne var det rene pjat. Og naar samme Allan tog mig med ned paa mejeriet og købte mig et stort glas kærnemælk med meget fløde i, vrissede far: „Du maa ha' raad til det.“ Kun én gang, husker jeg, at far gik med mig i biografen, men da var jeg voksen og havde betalt hans billet. Det var til Disney's „Tre smaa grise“. Da lo han, saa taarerne fossede ham ud af øjnene, og han stønnede højt, fordi det gjorde ondt i hans mellemgulv.

Han blandede sig aldrig i skolens affærer, men hørte efter med stor interesse, hvad jeg fortalte fra dette overdrev, og han morede sig dejligt, da jeg referede, at geografi- og historielæreren sagde, at de gamle ægyptere ikke havde nogen kunst, for enhver kunne jo se, at de ikke kendte perspektivet! Jeg fik ofte klø i skolen, jeg var anderledes end de andre, og det virker jo altid irriterende paa en lærer. Hvis aarsagen til kløene var, at jeg ikke havde kunnet mine lektier, blev far lige saa gal som læreren, var det derimod næsvished, grinte han og ville have det nærmere uddybet. Han havde intet imod næsvished . . . naar den altsaa ikke gik ud over ham selv . . . mente endog at det tydede paa en vis intelligens. Aabenbart havde han ganske glemt, at han førhen havde fordømt klø som opdragelsesmiddel, ellers maatte han da have reageret og talt min sag hos rette vedkommende. Pædagog var han ikke. Han sagde, at saafremt jeg ikke kunne naa alle mine lektier, jeg skulle jo ogsaa

lave the, gaa ærinder og sy knapper i, skulle jeg bare lade haant om bibelhistorie, katekismus og salmebog, og resultatet var naturligvis, at jeg *aldrig* kunne naa mine lektier, dummere var jeg heller ikke. Og engang pegede han paa „Dekameron“ i boghylden og sagde, at den var meget uartig, og at den maatte jeg aldrig læse.

„Naar den er uartig, hvorfor har du den saa,“ spurgte jeg. Stillet overfor saa meget logik, vidste han kun ét at svare og det var „hold kæft“. Og saa gik han for øvrigt tur, noget han altid greb til, naar han ikke kunne klare sig. Saa snart jeg vidste ham ude af byen, laaste jeg døren og tog Dekameron frem. Men jeg begreb ikke ét muk, fandt den yderst kedsommelig og satte den paa plads igen.

Far var høflig, hvad de ydre former angaar, og han lærte mig den danske takke-dilerium. Ja tak, nej tak, selv tak, ingen tak, tak for dit og tak for dat, tak for sidst og tak paa forhaand, men ellers var han temmelig skarp og outspoken, naar noget ikke passede ham. Han var en ordenes mandfolk, gik ikke fra noget, han vitterligt havde sagt, og kunne ogsaa godt give en undskyldning, naar det var stærkt paakrævet. Men han var intet mandfolk, naar det gjaldt om at vise legemlige kræfter, for af dem havde han kun faa, men han manglede ogsaa det mod, der skal til for at forsvare sig selv eller andre. Hvis han ikke kunne vinde kampen med ord, tabte han den uvægerligt. Han hadede vold og haandspaalæggelse, kunne forresten ikke fordrage, at nogen rørte ved ham, selv om det ikke var i ond mening. Havde aldrig i sit liv danset eller gjort gymnastik. I det hele taget var han af den opfattelse, at muskler og led skulle skaa-nes og ikke, som andre mener, trænes. Han havde aldrig været soldat, for da han baade var legemlig doven og antimilitarist af opfattelse, gjorde han alt, hvad han formaaede, for at stille sig saa ynkelig an ved sessionen, at han blev kasseret. I lange tider forud havde han øvet sig i at lege stakaandet, trods alt en vis form for træning! Og de gode sessionsherrer hoppede paa limpinden, eller ogsaa havde de strax set, at med far ville de ikke faa andet end vrøvl, for det ville have været ganske utænkeligt, at han havde villet

lystre uden først at komme med en masse sarkastiske bemærkninger.

Far blev let bange, blev nervøs over pludselig støj og lyde, der i øjeblikket var uforklarlige. Jeg husker engang, hvor vi som sædvanlig sad i skumringen og sludrede, at det puslede ude i gangen. Far forestillede sig strax det værste, lige fra en tyveknægt til en gal rotte. Pusleriet steg til grov spektakel, noget skrabede paa væggene, det trebenede bord, som vi brugte til at lægge huer og handsker paa til daglig og til „borddans“, naar vi havde besøg af „hysteriske kvinder“, væltede og det samme gjorde staffeli og spadserestokke. Uh, hvor var det uhyggeligt. „Det er vel ikke det tossede bord, der er begyndt at danse af sig selv,“ sagde far. Aabenbart har han pludselig læst om end ikke ligefrem foragt i mine øjne, saa i hvert fald det modsatte af beundring, en pige vil jo gerne føle sig tryk hos sin far, for han udbrød med ét: „Ja, jeg er sgu ingen helt, men det har jeg heller aldrig givet det udseende af. En helt, det er saadan en med masser af kød i armene og grød i hovedet.“

Saa fik han en idé, en lys idé, han tændte et stearinlys, aabnede forsigtigt døren, satte lyset ud og lukkede hurtigt i igen. Lidt efter aabnede han paa ny, men ikke mere, end at han lige kunne faa næsen uden for og saa da, at det hele ikke var andet end naboens kat, der havde forvildet sig ind i vor gang og nu var helt skør af at være lukket inde. Jeg kunne ikke lade være med at grine, for far elskede netop katte og kendte udmærket denne sorte mis, havde tit kløet den bag øret. „Naa, ja, jeg kan godt lide katte, og jeg kender godt denne sorte plebejer af en plankeværksridder, men i øjeblikket er den sindssyg og jeg har altid frygtet sindssyge individer, hvad enten det er mennesker eller dyr . . . tag og tænd lampen og lad os spille dam, siden du er for dum til at kunne lære skak“.

Det varede flere aar, inden far kom i kontakt med beboerne i Ærøskøbing. Dels er de jo øboer, som dengang levede meget isoleret, dels var far absolut ikke folkelig. Ikke saadan at forstaa, at han følte sig hævet over menigmand, det gjorde han ikke, men

han var genert og tilbageholden og ville gerne leve i fred, og det regnede han med, at de andre ogsaa ville. Han saa det ikke som sin opgave at opdrage og omvende dem. For ham maatte de tro og tænke, hvad de ville, det samme ville han jo have lov til, han var ligeglad med, hvad de sagde og syntes om ham, og om de kunne lide hans billeder eller ej. Han malede jo ikke for dem eller for nogen andre, han malede for sig selv for at faa den udløsning, hans sind krævede. Selvfølgelig blev han ikke vred, naar folk kunne lide hans arbejder, og leve af den skulle han jo desværre, men han leflede ikke for publikum, malede ikke som publikum ønskede. Derfor sagde han oftest nej til bestillinger, hvis det ikke drejede sig om portrætter. Det kunne ske, at en mand gerne ville have „et stykke“ af sit hus eller sin stue, men var hus og stue ikke i sig selv malerisk, renonserede han paa bestillingen, hvilket manden naturligvis *ikke* forstod. Det hændte jo ogsaa, at den, der ville portrætteres, havde et haabløs kedsommeligt ansigt, farveløs eller uharmonisk, og da sagde han ogsaa nej tak, selv om han holdt af at male portrætter. Saa var der ogsaa det, at folk følte, at naar det gjaldt et portræt, havde de lov til at snakke med, til at kritisere og give gode raad. Var det en kvinde, der skulle males, blev hun sjældent køn nok. Hun syntes altid, at hun „da ikke var *saa* grim, saa *saa* gammel og saa *saa* alvorlig ud“ o. s. v. Ægtemanden forlangte, at hun paa billedet saa ud, som da hun var 20, og han blev forelsket i hende, til trods for at hun nu var 40 eller 50, og konen kunne aldrig faa sin mand „mandig“ nok paa lærredet. Stor og kraftig, flot og muskuløs skulle han være, selv om han var en lille, spinkel fyr med barnlige træk. Far søgte altid det karakteristiske i et ansigt og kunne „for sin død ikke fordrage glansbilleder“, og ønskede folk glansbilleder, maatte de henvende sig et andet sted. Det var ogsaa svært for ham at male børn, for de kunne ikke sidde stille og han kunne ikke tale med dem, desuden var deres ansigter ufærdige som bolledejg.

Alligevel fik han held med portrætterne af vennerne, billed-

hugger Hammerich, forfatteren Allan Bock, apoteker Friderichsen og dommer Skovgaard. De tog ikke hans vrisseri og nervøsitet højtideligt, og de forlangte ikke at blive kønnere, end de var. Naar jeg sad model, blev vi altid uvenner paa et ret tidligt tidspunkt, og det hele gik i fisk. Han sagde, jeg intet ansigt havde, ingen træk, alt var smaat og udflydende, og saa begreb jeg jo ikke, at han overhovedet gad male mig, hvilket jeg altsaa ogsaa sagde, og saa blev billedet pludselig tjæret over og smidt ind i pulterkammeret, som for øvrigt i fars specielle terminologi hed „roderummet“.

Det hændte en sjælden gang, at far opfordrede folk til at sidde model for sig. Det var, hvis deres ansigt eller sjæl tiltalte ham, og naar det ikke var en bestilling, havde han jo frie hænder. Engang havde jeg en veninde med hjem, og hun begejstrede ham paa flere maader og han baade malede hende og skrev digte til hende, bl. a. dette:

Portrætstudie til en ung veninde

En ren oval. Det mørke haar sig ranker
om pandens hvælv. Og brynets høje bue
er klassisk som paa værker af Vor Frue
og synes hvælvet over fromme tanker.

Men det er ikke fromhed lagt paa anker
i øjets muntre straale-blege lue,
i næsens kækhed eller mundens drue,
der stille sladrer om de kys, den sanker.

Nej, det er ikke himlen, det er jorden!
Se halsens søjle op ad kjolens rødme!
(– Madonna har desuden ingen tænder –).

Og klassisk? nej! en datter født af Norden,
hun ejer helt den fynske piges sødme.
Et kunstværk formet af en Guddoms hænder.

En af fars store interesser var politik. Han læste omhyggeligt sin avis, og han diskuterede gerne „samfundet“ med andre. Men de fleste gad ikke diskutere. Han og Sophus Paulsen stod ens i poli-

tik, og det bedste, de vidste, var at gaa til politiske møder, især de store 4-kantede i nærheden af et valg. Dengang blev der altid ballade og dog ikke saa meget paa Ærø, hvor folk er faamælte og langmodige, men en eller anden blev alligevel hidset op til at sige noget. Far tog mig med, dels var jeg bange for at være alene hjemme . . . vi havde kun én gadedørsnøgle, den var til gengæld lige saa stor som den til himlens port, og far holdt ikke af at laase mig inde, og faldt jeg i søvn for laast dør, kunne han ikke komme ind . . . dels var det et led i min opdragelse at overvære den slags. Og jeg syntes, det var umaadelig sjovt at høre store, voksne mænd skælde hinanden ud for de grusomste ting, og jeg troede, de fire kandidater hadede hinanden, og blev meget forundret over at se dem spise sammen bagefter. Men det allermorsomste var, at Sophus Paulsen ikke kunne tie, men ustandselig røg op som en trolld af en æske og gav de andre paa hattepulden. Undertiden talte han sig saa varm, at han gjorde indrømmelser til modkandidaten, ting som hans parti, „Det Radikale Venstre“ ikke havde paa programmet. Saa blev der røre i andedammen. Engang talte han om en fars forpligtelser og sagde: „Jeg skal holde mine børn i en god skole, jeg skal klæde mine børn, jeg skal føde mine børn.“ Det var en ren og skær tanketorsk, han mente „give sine børn føde“, det forstod selv jeg, men en eller anden nede i salen greb den og raabte: „Det troede jeg, du lod din kone om“. Et brøl af latter, og jeg syntes, det var noget flovt noget, men Sophus fik det vendt saadan, at latteren nu kom paa hans side.

Far deltog aldrig i den offentlige diskussion, han sad stille og klarhjernet og ærgrede sig, hvis hans kandidat blev dølet.

Hvorfor han ikke sagde noget . . . ja det skortede ikke paa tanker og logik . . . fordi det var ham komplet umuligt at faa noget frem, naar han stod op. Den staaende stilling var et martyrium for ham, han foretrak at sidde og elskede at ligge! Ikke engang blandt gode, gamle venner kunne han holde en tale staaende, han vidste ellers nok, hvad han ville sige.

Det kunne ikke undgaas, at han kedede sig i saa lille en by som Ærøskøbing, aandeligt levende som han var. Især i de første aar, hvor han ingen kendte, og først og fremmest om vinteren. Sommeren gik bedre, thi far spiste paa hotel, og her kom badegæster, folk fra storbyerne, som ønskede en rolig ferie. Paa denne maade stiftede far bekendtskab med de skrivende Kidder, med mavelæge Carl Lorenzen samt sønnen Mogens, malerinden Marie Henriques, glyptotekets direktør dr. phil. Frederik Poulsen og mange andre. Det blev til lidt aftensold enten paa hotellet eller hos far. Flere af disse gæster kom igen aar efter aar.

Men den allervigtigste sommer-person var billedhuggeren Gunnar Hammerich. Han havde købt et gammelt hus i byen, et par aar før far flyttede hertil, og trods ung af aar blev han snart midtpunkt for en skare kunstnere og intellektuelle, samtidig med at han med enestaaende evne kontaktede byens borgere. Hans hus blev samlingssted for en række fester, som der stadig gaar ry af, fester, hvor skønaanderne kunne boltre sig og vise deres talenter for den morsomme side af livet. Her blev tegnet og lavet morsomme sange og skæmtsomme viser, her blev fortalt historier og spillet satiriske smaa-sketch, her blev sunget og drukket vin af antikke glas, og luften var tyk af tobaksrøg og latter og vittigheder. Her udfoldedes et humør og en livsglæde, som ikke eksisterer mere. Tiden mellem de to verdenskrige er et kapitel for sig, et kapitel, der aldrig kommer igen, for der er . . . som Ærøboerne saa træffende siger . . . „vendt bla’.“

For far var disse fester „det aarlige aandehul“. Han glædede sig til sommeren, og naar Hammerich meddelte, at nu kom han, blev staffeliet sat i skammekrogen . . . med glæde, samtidig med at han, saadan for skams skyld, mukkede over, at nu fik han sgotte lavet noget foreløbig, ikke saa længe den fredsførstyrer var her.

Saa snart far vidste, at Hammerich var i vente, skyndte han sig ud til Sophus Paulsen for at lade nyheden sive ud, og saa begyndte de to at smede rænker, for nu skulle der laves sjov. De var begge

gode versemagere, og sammen kunne de faa de mest tossede ideer. Sommerens clou var Hammerichs fødselsdag midt i højsommeren, og den blev altid fejret med en overdaadig fest, som var kronen over alle de øvrige smaafeater, som havde tilfældighedens præg.

Naar de to havde født et par ideer efter sindsoprivende barsler, hvor de laa halvdøde af grin, skikkede de bud til komiteens tredje mand, Allan Bock, og saa kom der fart i foretagendet. Forslag og udkast i massevis krydsede landet, og postbudet vidste besked, for Allan yndede at benytte aabne brevkort med hilsener til ombæreren. Jeg har ofte overværet Sophus Paulsens og fars prøver. De grinede ustandseligt og raabte: „Ku' vi ikke“ eller „Sku' vi ikke“, og saa kom der et eller andet vanvittigt forslag. Senere kom saa Allan Bock til, og det blev „møderne“ ikke mindre morsomme af, for nu begyndte de helt forfra. Naar det gik rigtigt vildt til, hvilket skal forstaas saaledes, at de tre gjorde extra grin med borgermusikken, blev jeg sendt ovenpaa i seng, frygtelig fornærmet, men saa lagde jeg mig bare paa gulvet med øret ned i en sprække, huset var gammelt og utæt, og saa fulgte jeg atter med. Men engang kom jeg til at le sa højt, at de kunne høre det ned, og saa kom hr. Jørgensen op ad trappen med en fart, som man ellers ikke kunne tiltænke en mand, der helst laa ned.

Hvor var han ellers i godt humør i disse somre. Livlig, vittig og slagfærdig. Al den halløj hindrede ham i at forsumpe i den ærøske dynd, den fik ham til at mindes ungdomsaarene paa Fyn, før sorgerne vældede ind over ham, aarene sammen med de gamle venner. Han fik ligesom en indsprøjtning, der hjalp ham over vinteren, der kun bød paa arbejde og læsning paa divaneseren, af vennerne kaldet Divan 1!

XV

Far blev almindeligvis kaldt Jacob ogsaa af folk, der ikke var dus med ham, fordi det efter hans mening var den største ære, en kunstner kunne nyde . . . at være paa fornavn med nationen!

En af Jacobs første sange, af almen interesse, der blev sunget i „det hammerichske paulun“ var „Hyldest til Ærø“ paa melodi „Der er et Land.“

Det er en ø, den ligger lidt til siden
for lov og ret og syd for Svendborg havn.
Og skøn den er, om ogsaa den er liden,
og Ærø nævner man dens fagre navn.
Der findes ingen skov med brede bøge,
af træer er der kun „min svogers træ“.
Thi mænd med øer gaar omkring og søge
og fælder alt, hvad der kan give læ.

Dens sprog er yndigt, og det er dens eget,
som ingen fremmed dævel kan forstaa.
Man siger u-u-u-h og mener „ja“ og meget
forskelligt andet, la' betyder „laa“.
Hvis det er sandt, at sproget blev os givet
at skjule tanken med – saa er det vist,
at gælder dette noget sted i livet,
saa gælder det paa Ærø først og sidst.

Paa Ærø er en læge ej nødvendig,
thi kloge koner, mænd bor dør om dør,
og sætter de „i lei“ lidt ubehændigt,
blir det dog sjældent „vaavere“ end før.
Og vi har hexe, folk med „onde øjne“,
og alle tror paa trolle-rolleri.
Kun *det* tvivles om og kaldes løgne,
som der er mindste gran af mening i.

En ærøbo er høflig, næsten venlig,
ifald du ber ham gøre det og det.
Han gør det aldrig. Det er uforenlig
med sæd og skik paa dette skønne sted.
Hans valgsprog er: Hvad du i dag kan gøre,
det *skal* du til i morgen vente med.
Og er han blevet godt og vel de fyrre,
saa lægger han sig for al fremtid ned.

Er du poet og ser du fra dit kammer
en smed, der iler frem med fil og tang,
en mand i bluse med sin høvl og hammer,
du inspireres til en arbejdssang.
Men spar din rytme, spar dit rim og meter,
thi det betyder ingen verdens ting.

Det er kun mester Jens og mester Peter,
der haster hen til deres beverding.

Ved havnen en flok gamle sømænd trave
og passer paa, at alt gaar rigtigt til.
De klandrer alt, thi alting er af lave,
og *du* blir dømt – hvad end du *er* og *vil*.
Forøvrigt kigger de paa vand og vove
og ser med sagkundskab paa himlens sky,
og hvis de afgjort dig vil solskin love,
da bør du hente . . . strax . . . din paraply.

Vor øes moral? Derom vi helst ej snakker,
det har vi præster til . . . samt vennen P.
Et aandsliv har vi. Thi naar ned de rakker
hinanden, kan da selv et fæ det se!
Thi ogsaa her man skændes i avisen
om politik og kristendom, moral . . .
Og begge kæmper fører skjolddevisen:
„Kun jeg har ret! min modpart han er gal!“

Af disse grunde – og da elskovsguden
er blind og døv og blottet for forstand –
vi elsker af et ærligt hjerte, uden
beregning, dig, vort søde Ærøland!
Vi elsker Købing og dens vise fædre,
vort vejudvalg, naar det barberer træer.
Ved næste valg, vi haaber, blir det bedre,
jeg mener: andre steder – ikke her!

For ganske vist indføres nye moder,
som ikke altid klæ'er vor gamle by.
I nye hatte stikker gamle ho'der,
og gammel fordom gaar igen paa ny.
Hvad gør saa det? Her føler vi os hjemme,
hvor kirkespiret kroner røde tag,
her lyder skønt vor moders Ærø-stemme,
her vil vi leve til vor sidste dag!

XVI

I 1923 var det rent galt med finanserne. Vi spiste stadig paa hotel og var bagefter med betalingen. Jeg læste til præliminæreksamen, hvilket den gang ikke var gratis. Der skulle betales skolepenge

hver maaned, og bøgerne skulle vi selv købe, og dengang som nu blev der ustandselig skiftet bøger, uden at udenforstaaende kunne se, at de nye var bedre, bare anderledes, en bagatel anderledes. Far larmede meget over de bøger, men der var jo intet at gøre. Jeg skulle ogsaa være lidt bedre klædt, nu jeg gik i de øverste klasser, men der skete ikke stor forandring i den retning, det forbød den tomme pengepung ganske simpelt.

Saa greb far til den sidste udvej, en udvej, han aldrig syntes om: Auktion. „Ved en auktion gaar ens bedste billeder altid til spotpris.“

Det efterfølgende foraar fik jeg saa examen, den var saa god, som man kunne forvente efter de forhold, jeg levede under. Jeg skulle jo baade passe far og hus, samtidigt med at jeg læste lektier. Far var ikke den, der ofrede sin magelighed for at lette mig. Han skulle have the paa sengen hver morgen aaret rundt, hvad der saa end skete. Og om vinteren skulle der være tændt op, inden han vovede sig ned i stuen. Og det var meget svært at faa det til at brænde i den gamle, rustne kakkelovn, den var jo kold, ja, alt var koldt, for dengang havde vi rigtig vinter. Øksen, jeg skulle hugge brænde med, var kold, kulskovlen var kold, pumpen var i reglen frossen, og skulle først tøs op, og det lod sig kun gøre, hvis jeg havde husket at sætte en kande vand ind i stuen om aftenen. Naar det omsider brændte i ovnen, skulle der laves the og ristes brød, og en bakke skulle rigges til og bæres op til høvdingen, der spurgte, hvordan vejret var, og om der snart var varmt i stuen. Det tog den halve formiddag at faa vinduerne tøet op, men da var jeg løbet i skole med tungen ud af halsen, halvsulten og halvvasket ... jeg kunne ikke naa det. Ofte blev jeg først friseret oppe i skolen. Og aa, hvor jeg frøs, i soveværelserne var temperaturen langt under nul, og den øverste del af lagnet, der hvor man aander, var stiv af is.

Da jeg nu i en alder af 15½ aar kom ud af skolen og ikke vidste, hvad jeg ville være, blev det ensstemmigt bestemt, at jeg skulle holde hus for os selv, vi skulle altsaa ikke længere spise paa hotel.

1936. *Lammesbusene (olie)*. Tilbøer fra Tove Kjærboe.

Den første middag bestemte far, og det blev stegt flæsk og kogt hvidkaal og gulerødder. Der gik ild i fedtet, kaalen var ikke mør, og der var orm i gulerødderne . . . og far var sur resten af dagen. Det blev han altid, hvis maden mislykkedes eller blot ikke var saa god, som han havde drømt om. Han var en stor gourmet og vanskelig at gøre tilpas madmæssigt. Det var sjældent, han hjalp mig, for han fandt husvæsen nedværdigende for en aandsaristokrat.

Far var i de aar meget hidsig, og der gik næppe en dag, uden at jeg fik skænd. Jeg kunne ikke noget, jeg ville ikke noget, og jeg blev aldrig til noget . . . saadan lød det, hver gang vi skulle spise. Og naturligvis kunne jeg ikke noget i et hus, hvem skulle have lært mig det? Og muligvis var jeg vanskelig, men jeg var i en vanskelig

alder, og jeg var pige, og han var mand . . . og magtede ganske enkelt ikke opgaven som opdrager. Og det *er* jo ogsaa svært at opdrage børn, men han kunne godt have ladet mine tre mostre tage affære, de længtes alle efte at være noget for mig, men fik aldrig lov.

Folk, som kun kendte far periferisk, eller som troede at kunne „lodde“ ham gennem hans billeder, troede at han var uhyre rolig og velafbalanceret, de drømte ikke om, at han var en vulkan, der altid smaaboblede og jævnlgt leverede det helt store udbrud med lava, der løb i stride strømme og ganske lammede omgivelserne.

I slutningen af 1924 afholdt han en udstilling af akvareller og træsnit. Kritikken siger herom:

„Han bor nu paa Ærø og lever afsondret fra det moderne livs uro og arbejder i roligt samkvem med naturen. Han maler Ærøskøbing, den lille kønne by med dens hengemte dyl, sin egen stue med dens stille blomsterglæde, markerne og træerne de bølgende bakker, kysten med dens skrænter i sommerens blæst og sol. Han er Fynboernes sande ætling, naturelskeren med det stærke, ufordærvede malersind. Der er prægtige billeder imellem. Se paa billedet som „Stenet Strandbred“, vinterbilledet, han kalder „Tøsne“, udsigten over Ærøskøbing oppe fra Møllebakken, blomsterbilleder med deres stærke, oprindelige farveglæde. Det er billeder, der vil staa sig smukt i enhver samling, paa én gang dekorative og fyldt af stærk naturfølelse. Jacob Jørgensen er en god, dansk maler.“

Bedre kunne det vel ikke siges, men hvis kritikken en enkelt gang ikke var saa god, blev far ærgelig, og engang sagde han: „Det er sjovt, at der findes malere, om hvem sandheden *ikke* maa siges . . . om os andre skal den siges, om den saa skal ud gennem sidebenene, og den skal helst siges til kunderne. Blandt forretningsfolk anses en saadan fremgangsmaade for unfair, ja, strafbar!“.

Det var maleren Tom-Petersen, der sørgede for, at far i 1924 blev medlem af foreningen „Fremtiden“, den private pensionskasse for

kunstnere. Man solgte sine arbejder til foreningen, og hvert aar i oktober skrev Tom til Jacob: „Husk nu at send noget ind . . . det er jo ikke sikkert, de køber noget i aar, men sender De intet ind, bliver der i hvert fald ingen handel.“

Far naaede da saa vidt, at han fik sikret begravelsesudgifter og tobakspenge. Vi var alle saa glade for „gamle Tom“ og hans kone, de havde sommerhus i Ærøskøbing, oven i købet i vor gade, og de to mennesker hørte til mine bedste barndoms minder, for de tog sig en del af mig. Tom besøgte os flere gange om dagen. „Hva' laver I?“ spurgte han og fortalte saa, hvad de lavede hjemme hos ham. Han havde altid oplevet noget morsomt, selv om han kun havde gaaet en lille tur, for han havde udpræget humoristisk sans og fru Tom endnu mere. Deres hjem stod altid aabent for os, og her fik far besked om meget inde fra „Parnasset“ i hovedstaden. Tom kendte alle klikkerne og alle intrigerne, han besaa mange af vinterens udstillinger og holdt far à jour med det hele. De skrev en del sammen om vinteren, og Toms breve var ikke kedelige, han kunne i faa og jævne ord give en knivskarp karakteristik.

Naar far tænkte paa at holde udstilling i København, undersøgte Tom mulighederne, hittede ud af, hvad andre havde solgt, og hvorledes humøret for tiden var hos d'hr. kritikere. Engang i 1925 havde Johannes Larsen udstillet og „solgt højst ubetydeligt, hvilket han jo ikke er vant til, men antagelig har han andre resourcer“, skrev Tom. Og saa var det jo klart, at far ikke kunne forvente noget salg og opgav derfor udstillingen. Det var jo daarlige tider. Landmandsbanken krakkede i 1922, og stor-aktionærerne mistede penge, og da flere af disse herrer var kunstmæcener og maatte sælge deres samlinger billigt, gik det ogsaa ud over kunstnerne. Paa denne maade kom f. ex. pludselig 36 billeder af L. A. Ring paa markedet, hvilket ikke var rart, hverken for Ring selv eller for kunsthandler Chr. Larsen, der havde „startet“ Ring. En anden aktionær skulle skaffe 3 millioner og maatte sælge en mægtig, fransk samling . . . samt en lystgaard . . . men saa klarede han det ogsaa.

Men Syberg solgte godt hele tiden, og en udstilling i 1925 skal have givet 68.000 kr. Tom-Petersen købte af og til en lille ting hos far, naar han sad skidt i det, og Tom selv havde solgt godt. En god kammerat var han.

Kun én ting hos Tom irriterede far, og det var, at han altid stavede Jakob med „k“. Far elskede sit lille „c“, og det kom jo ingen ved, at han i virkeligheden var døbt med „k“.

I et par breve i 1926 klager Tom over utilpashed, han har bl. a. gigt i skulderen og tager fyrrenaalsbade hver anden aften, „hvilket jo er meget behageligt, og skade kan det vel ikke. Men maaske skyldes det alderdom, maskineriet kan jo ikke blive ved at fungere lige godt.“ Samme aar døde han under sit sommerophold i Ærøskøbing, 65 aar gammel, og efterlod et stort savn hos far.

XVII

Pudsigt nok var det altid Syberg, far blev sammenlignet med, og saa var det Peter Hansen, han beundrede og „føjte sig i slægt med“. Og det var for at se Peter Hansens udstillinger, han rejste til København, naar han havde raad.

Men ogsaa franskmændene beundrede han, og han var en stor beundrer af Cezanne. De franske maleres privatliv interesserede ham levende, og han læste alt om dem. Jeg husker, at han mange gange i fortvivelse over sine daarlige hænder sagde: „Det ender med, at jeg skal have penslen bundet fast ligesom Renoir.“ Renoir havde . . . saa vidt jeg ved . . . deforme hænder af leddegigt, mens far havde „Deputriens Kontraktur“ paa begge hænder, hvilket vil sige en skrumpning af det store seneblad, der huler haanden, og ved denne skrumpning trækkes fingrene ned mod haandfladen og stivner i denne stilling. De sidste mange aar, far levede, havde han kun tommel- og pegefingrene fri. Mange ting, selv de almindeligste, som at klæde sig paa og vaske sig, blev besværlige, men det allervanskeligste var at hælde af en flaske. „Naa, sagde han, det er sgu

da godt, at det ikke har ramt min gode ven, ham du ved, der er glad for de vaade varer.“ Et stort problem var ogsaa handsker. Jeg syede nogle til ham, og vi prøvede paa mange maader f. ex. med lynlaas paa haandryggen, men til sidst blev det kun til store, rummelige vanter, og saa kunne han ikke holde paa penslen, og det var fingerkoldt at staa ude om vinteren. Ja, saa maatte han altsaa lade være. Det pinte ham meget med de hænder. Han havde arvet lidelsen af sin mor.

I de lange, kolde vintre ... og hvor kan det dog være koldt paa Ærø ... læste far. Læste og læste, liggende paa Divan 1. Han fik masser af bøger fra Aarhus Statsbibliotek, hvor vennen Emanuel Sejr jo var ansat ... og endte som overbibliotekar ... og ved hver bogpakke ... frem og tilbage ... fulgte der breve, aandfulde breve med lange diskussioner om alt muligt. Far brød sig ikke om at eje bøger, han fandt det dumt at bruge penge dertil, for han betragtede en bog som en brugsgenstand, som han var ligeglad med bagefter. Han havde dog en del bøger, men det skyldtes sikkert, at biblioteksvæsenet ikke var saa fremragende sat i system i hans unge dage, og saa blev han jo tvunget til at købe dem, han *ville* læse. Borgmester Hansen i Kerteminde gav ham dog ofte et par bøger, og ungdomsvennen Kristian Nielsen var rørende til at sende ham, ofte kostbare, kunstbøger i fødselsdagsgave. Nej, han var glad for biblioteket i Aarhus. Det lokale besøgte han sjældent. Han blev nemlig fornærmet engang, da den stedlige bibliotekar forvexlede bogens titel med forfatterens navn.

„Jeg vil gerne have Marie Grubbe.“ „Javel, men hvad hedder bogen?“ Det var *for* morsomt, far kunne ikke engang grine.

Han holdt af at læse op. Han læste altid højt for mor, og da det som fader paahvilede ham at sørge for min aandelige udvikling, var det ham, som læste børnebøgerne for mig. Og hvor gjorde han det godt, alt for godt, han slog ud med armene, han raabte højt, han hviskede, han fordrejede stemmen og kunne tale som syv for-

skellige lige efter hinanden. Jeg blev træt af at følge med og faldt i søvn, hvilket han tog mig meget fortrydeligt op. Han læste ofte højt for mig op gennem aarene, og jeg lærte at holde mig vaagen, men jeg syntes, det passede saa daarligt til ham at spille komedie, han som var saa sanddru, saa kølig og ikke holdt af at vise sine følelser paa noget punkt. Jeg er godt klar over, at han ofte skældte ud for at skjule sit inderste jeg. Kun naar han malede, var han aaben og følelsesbetonet og gengav alt det, han ikke kunne tale om.

Som sagt holdt jeg mig vaagen, naar han gengav klassikerne for mig – men nu var jeg i tusealderen og kunne ikke lade være med at fnise, desværre altid paa de forkerte steder ... og saa blev bogen stillet paa plads, og jeg jaget i seng.

Jeg ville meget hellere læse selv, men jeg var under censur. De sædvanlige ungpigebøger var strengt forbudt, og naar mine mostre af deres kærlige hjerter sendte mig „Vildkatbøgerne“, fik jeg ordre til at give dem ulæste væk i fødselsdagsgave. Hvor var jeg ked af det. Jeg ville meget hellere læse „Frk. Vildkat“ end „Synnøve Solbacken“, men der var ingen vej udenom. Jeg maatte gennem Bjørns-son, Ibsen, Lie, Kielland, Lagerløf, Herman Bang, I. P. Jacobsen o. s. v. Naa, engang imellem snød jeg ham nu, det var, naar jeg holdt ferie hos en veninde paa landet ... et af de faa steder, jeg maatte komme ... saa gik den løs med „Papa Langben“ og „Farbror Franz“.

XVIII

Saa er vi naaet til sommeren 1927, og det blev en travl tid for de herrer Paulsen og Jørgensen, for de skulle lave intet mindre end en ... Revy! Haandværker-, Industri- og Landboforeningerne havde besluttet sig for en byfest med udstillinger af forskellig art, med gøgl paa boldpladsen, det der i vore dage hedder „ambulant tivoli“, og altsaa ogsaa med en revy.

De to prøver at faa ærøboerne til at grine ad sig selv, for naturligvis blev det en satire over smaastadsidyllen, hvor alt gaar saa

1942. Norregade i sne (olie). Tilhører fru Elly Hansen, Ærøskobing.

langsomt, fordi man har tid nok og snakker og snakker. Hvad skal man skynde sig for, det er baade usundt og kedeligt. Endnu den dag i dag siger Ærøboerne om folk fra andre steder, at de er saa „ferraskede“, og det er saa sandt, saa sandt, selv om de herovre ogsaa har stiftet bekendtskab med den lille djævlunge, der hedder *Tempo!*

Skelettet i revyen er en dansk-amerikaner, der vender hjem til sin kære fødeby og hilser paa gamle bekendte og spørger nyt, han ønsker at høre alt, hvad der er sket, mens han var borte. Bagateller for en, der har været ude i den store verden, men betydningsfulde ting for dem, der blev hjemme. Der er indlagt 6 sange, og Sophus sang de to, han selv havde lavet. Han havde en mægtig røst og var noget af en skuespiller, men ham klædte det at spille komedie,

han kunne være ubetalelig morsom, naar han „tog til det“. Flere af byens borgere spillede med, og det hele var sat i scene af skuespilleren Peer Andersen, der er Ærøbo og har sommerresidens her. Ideen med den hjemvendte Amerikaner eller, som det ogsaa hedder, Ærø-kaner, er rigtigt valgt, idet der intet steds i landet er saa stor en procent af befolkningen, der er udvandret til Amerika, som paa Ærø. Der findes prakisk talt ikke én familie paa øen, uden at den har nære slægtninge i staterne, og jeg tror heller ikke, hjemstavnsfølelsen er saa stærk andre steder . . . og Ærøforeningen i Amerika siges at være den eneste danske hjemstavnsforening derovre . . . en Ærøbo vender næsten altid tilbage, levende eller død!

Det maa siges til „de indfødte“s ros, at de tog alle finterne i strakt arm. Maaske lo de knapt saa meget paa aastedet, som da de kom hjem til deres eget og havde faaet lukket døren. Endnu er der folk, der husker og kan synge fars „Ventevise“, der gik paa melodien „Det ridser ikke, men det renser“.

Vort ministerium har lovet
at redde gamle Danmarks land.
Endnu er det ej blit til novet,
skønt Mygdal er den stærke mand.
Men lad os haabe, at det kommer,
hvis han faar tid, til næste sommer.
Ja, det er rart, at vi kan vente,
det har vi ærøboer lært.
Thi her det temlig ofte hændte,
at vi fik lov at vente-vente.

Hvis du har brug for snedker, maler,
for blikkenslager, murer, smed,
og er du nok saa god betaler,
maa du dog ha taalmodighed.
Har du bestilt et skab til paaske,
saa faar du det til jul – ja, maaske.
Ja, det er rart, at du kan vente,
til mestrene faar drukket ud
med vennerne og med bekendte.
Ja, du maa pinde vente-vente!

I tred've aar og atten uger
 man drøftet har „De Gamles Hjem“,
 man samler ind og sammenpuger,
 og snakken gaar – tilbage, frem.
 Man snakker om, hvor det skal ligge,
 – og Gud bevares! Det haster ikke!
 For det er rart, at vi kan vente,
 vi har vor ungdom i behold.
 De fleste gamle livet endte,
 det kneb til sidst at vente-vente!

Naar fatter kommer hjem til middag
 og kræver ind sin risengrød,
 saa staar hans kone i sit bislag
 og venter paa en liter „sød“.
 Har pokker taget mælkeemanden?
 Er der monstro gaa't hul paa spanden?
 Ja, det er rart, at vi kan vente,
 til Jakob han faar snakket a'
 med Stine, Rikke, Mette, Bente –
 saa maa vi andre vente-vente.

Der sidder folk i mange stuer
 og venter vigtigt brev – os ser,
 at hist den røde frakke luer,
 det har den gjort i tre kvarter.
 Sig ikke, manden gaar og driver,
 nej, folk saa mange brevkort skriver.
 Ja, det er rart, at vi kan vente,
 selv om det jo er meningsløst
 at aabne brevkort, man os sendte . . .
 Men skidt – saa maa vi vente-vente.

Nu har vi en turistforening,
 hvis formaal er at fælde træer
 i aller-allerbedste mening:
 de synes ikke, træer klær.
 Ja, det er kloge mænd, men kan De
 blot skaffe én, som er forstandig.
 Ja – det er rart, at vi kan vente,
 de kloge hænger ej paa træer!
 Men hæng den! Pokkeren dem hente!
 Skønt de nok helst vil vente-vente.

Naar Ærøskøbing snarlig mister
 sin lille, faste fremmedflok,
 forladt af guder og turister
 den ligger – og det kommer nok,
 hvis flinkt vi rydder, sløjfer, graver
 og lægger bro i anlæg, haver . . .
 Saa er det rart, at vi kan vente
 paa dem, der aldrig kommer mer.
 Se, saadan *den* historie endte!
 Hvor rart, at vi kan vente-vente.

De to forfattere fik 300 kr. til deling, og det er eneste gang, far har tjent penge paa sit andet talent. Saa vidt jeg kan se, kunne han havde drevet dette talent videre, om han havde boet i en storby og saa havde haft albuer. Det var sikkert blevet til mere end private og lokale fester. Men han kunne ikke trives i en storby med al dens larm og uro, kævl og vrøvl. Han holdt sig langt væk fra fagpolitikken med dens misundelse og intriger, og selv om han nok mente, at det af og til kunne være befrugtende at træffe kolleger, var han bange for indblanding og paavirkning. Nogle kritikere har nævnt, at far og Sophus Paulsen gik og „gned sig“ op ad hinanden paa dette snævre omraade, og at det var til skade for dem begge. Det maa jeg protestere imod. De boede 2–3 km fra hinanden og rendte absolut ikke hinanden paa dørene, for kun da kan et ven-skab bestaa . . . desuden havde de begge to aabne øjne for den andens fejl, og endelig er man nu ikke saa imponeret af folk man har kendt, fra de var 18–20 aar, ikke saa meget, at man kopierer dem. Men de tilhørte jo begge den fynske skole og var begge fra Odense amt.

Far havde ikke albuer, kunne ikke anbefale sig selv, kunne ikke mænge sig med dem, der betød noget, og som kunne have hjulpet ham til større salg, legater eller overdrevne gode anmeldelser. Han „bespiste“ ingen, og han havde ingen „velyndere“. Han søgte, men fik aldrig legater. Han er ogsaa for lidt og for daarligt repræsenteret paa landets kunstmuseer, skønt guderne skal vide, at der rundt omkring hænger arbejder, der var en ringere sag værdig . . .

med mindre man vil vise, hvordan „kunst“ *ikke* skal være. Og saa var han endda meget alsidig. Olie, akvarel, pastel og grafik, landskaber, figurer, portrætter, mariner, blomster og opstillinger. Kun én ting mestrede han ikke, og det var dyr. Jo, maaske nok katte, som han elskede. Og han vidste det selv og undgik i reglen at male dyr, men af og til stod der jo en ko eller en krikke i landskabet. En kritiker skriver da ogsaa (i 1928): „... Under indtrykket af disse udmærkede egenskaber ved Jacob Jørgensens landskaber forbavses man saare over den hjælpeløshed, der griber ham, naar han skal give et billede af en hest.“

Der var en anden ting, han ofte stod „hjælpeløs“ over for, og det var hænder. Han lagde meget mærke til folks hænder, læste alt i dem og kunne glæde sig over deres ... eventuelle ... skønhed. Men gengive dem, se det var strax noget andet. „Din moster Helga har verdens smukkeste hænder,“ sagde han, „men gud, hvor hun ved det.“

Et af de allersidste billeder, han malede ... ca. to maaneder før sin død, var et portræt af min datter. De to skændtes bravt under seancen, alting gentager sig jo. „Du sidder lige saa elendigt, som din mor altid gjorde ... og havde jeg vidst det, havde jeg sandelig ikke købt det dyre paaskeæg til dig ... det kostede sgu 10 kr. ... ti kroner, ja.“ Og Jette svarede: „Jeg er vel nok glad for, at jeg har spist det hele, naar du er af den slags, der fortryder.“ Hun var kun 5 aar, men havde forstaaet, at man skal give med glæde!

Da hendes hænder skulle paa lærredet, exploderede hendes morfar: „Du har jo ingen hænder, tøs.“ Barnet saa rædselsslagen ned paa det, hun mente var hænder, og far fortsatte: „Det er blot et par store klatter fedt.“ Jette tudede, og jeg var fornærmet, for jeg syntes netop, hun havde arvet sin fars pæne hænder.

Om aftenen fortrød han alligevel, trak hende ind til sig og sagde: „Jeg skal betro dig noget, en hemmelighed, som du skal holde kæft med ... jeg har sgu aldrig kunnet male hænder, men folk ved det ikke.“

XIX

Man kan ikke sige andet, end at far altid har faaet god kritik. At der af og til er kommet et lille host fra en syrlig kritiker, betyder intet imod den gængse opfattelse, at han var en „god, dansk maler“ og „en rugens maler, som Aakjær var dens sanger“. Men hvad han altid har faaet besked om af „de høje herrer“ er at passe paa de stærke farver, passe paa, at de ikke blev til „kulører“.

Han elskede farver, og de blev stærkere aar for aar, og jeg synes ikke, man kunne se paa billederne, at han blev ældre, han virkede stadig frisk og sikker. Og nu om stunder, skal jeg love for, at man ikke er bange for farver. Nutidens malere har ofte knald paa. Selvfølgelig mener jeg ikke, at alt, hvad far lavede, var godt, for saa havde han jo været et geni, men han arbejdede af et ærligt hjerte, og han var bange for anmeldelserne, som vist de fleste kunstnere er. En daarlig anmeldelse slaar dem jo direkte paa pengepungen. Men det er et modigt folk . . . disse anmeldere. Jeg ville aldrig turde kritisere en udstilling, for jeg ville føle, at jeg baade skulle være kunstner og kunsthistoriker og meget andet for at kunne driste mig til at sige noget. . . for eller imod. Men dem om det!

Men glad blev far engang, han blev sammenlignet med sit ideal, Peter Hansen, selv om Syberg blev taget med paa slæb. Det var ved en udstilling hos Chr. Larsen i febr. 1930. „Berl. Tid.“ skriver:

„Jacob Jørgensen kan aabenbart, hvad det farvemæssige angaar, lære ikke saa lidt af sine egne akvareller, der, hvor han er heldigst, er lige saa gode som Peter Hansens og Sybergs bedste ting. I en tid, hvor det altfor smagfulde . . . der som oftest kun dækker over manglende ærlighed i kunsten . . . tit sættes i højsædet, er der noget forfriskende i at møde en maler, der i ordets bogstaveligste forstand bekender kulør! Men brugen af de stærke farver og temperamentets frodighed maa være synonymmer . . .“

„Morgenbladet“ skriver om samme udstilling:

„Her er farver, saa man kan blive glad. Det er en fornøjelse at

se den renhed og styrke i farven, det er kunstneren mulig at skabe. Selv i tegning mangler han intet, hvad enten det gælder hans kraftigt formede landskaber eller hans opstillinger og farvemættede blomsterbilleder.“

Der blev solgt ganske godt i denne omgang, men ikke nok. Der skulle flere penge til, for jeg skulle begynde den uddannelse, jeg havde fundet ud af ville være noget for mig. Far anede ikke sine levende raad. Hvordan skulle han klare skolepenge, bøger, pensionat, tøj og lommepege?

Da fik farvehandler Wulff en idé. „Sæt Dem selv paa aktier,“ sagde han til far. Og dette blev virkelig løsningen. Som sædvanlig kunne far ikke tale sin egen sag, det maatte Wulff og andre om. Det tog sin tid, folk var forsigtige, selv om man ikke kunne se, at de risikerede noget. 15 kr. om maaneden i ét aar skulle „aktionærerne“ betale. Mere en det første aar turde far ikke bede om. Og da udvælgelsen skulle foregaa, var der ophængt 40 billeder, og ved lodtrækning blev det bestemt, i hvilken rækkefølge man skulle vælge.

Bagermester H. P. Hansen, Ærøskøbing, var en af dem, der ofte „slog et slag“ for far. Han besøgte ham ofte og har lige fra sine unge aar interesseret sig levende for kunst, og han har i aarenes løb købt ikke saa faa af fars arbejder og har en virkelig smuk samling Jacob Jørgensen. Bl. a. lod han sig portrættere i hel figur i bagertøjet, en opgave der virkelig morede far. Men den private mand, der har haft flest af fars billeder, er vist møbelhandler Møller, Svendborg. Han ejede en overgang 35 stykker.

Efterhaanden blev far ukammerater med Charlottenborg. Da han i 1931 kun fik ét billede antaget, blev han klar over, at nu skulle han „bremses“, nu var der nemlig ikke ret længe, til han skulle være U. C. d. v. s. uden censur, et privilegium, man nyder efter at have udstillet i 25 aar i træk. Saa sendte han ikke ind oftere.

Kunsthandler Chr. Larsen trøster ham og skriver: „Vær ikke ked af det, for Lottenborg er en værre anstalt, jeg har i dag hørt, at

en margarineagent, som maler i sin fritid, har faaet en hel masse antaget, saa det gaar paa bedste beskub.“

Det var ved at blive bedre tider. Arbejdsløsheden blev mindre for hver maaned, der gik, og folk begyndte igen at købe kunst. Chr. Larsen sælger far „i løs vægt“ og skriver: „Der er nok ved at komme gang i Dem.“

Af de mange breve, jeg modtog hjemme fra, kunne jeg se, at kunsthandleren havde ret. Far solgte ret godt, han meddelte mig altid sin økonomiske status. Men han var altid nervøs for fremtiden, troede aldrig paa, at det gode ville vare, levede aldrig i nuet, dertil var der for meget almueblod i ham. Er ulykkelig, naar han har gæld og indprenter mig ustandseligt, at jeg skal spare, skal passe paa, for man ved aldrig noget om dagen i morgen. Han finder mig vanvittig ødsel, noget jeg havde fra mormor Soffy, og han kan ikke faa ind i sit hovede, at 15–20 kr. pr. maaned til smaafofnødenheder som stilehefter, blyanter, blæk, papir, frimærker, tandpasta, strømper, sygekasse, creme og stoppegarn, ikke er rigeligt. Der bliver meget lidt til fornøjelser! Men hvad i alverden skal jeg f. ex. i biografen for? Han kom aldrig slige steder i min alder(!), og film er . . . som før sagt . . . *ikke* kunst. Jeg kan bare holde mig til de gratis forlystelser, maleriudstillinger, møder og biblioteker og museer. Men jeg teer mig, som var min far millionær. Uden at ane det prædiker han for mig, som hans mor gjorde det for ham, og jeg svarer ham, som han svarede farmor. Alt gaar i ring!

Jeg var den daarligst klædte paa massøseskolen, som jeg var det i barneskolen, og havde manufakturhandlerne hjemme ikke af og til købt billeder for „klude“, som far sagde, havde jeg overhovedet ikke kunnet vise mig nogen steder.

Jeg forstod til fulde, at far ikke var „millionær“, men han forstod ikke, at en pige kunne blive psykisk uligevægtig ved altid at være „Askepot“.

Min „Prins“ kom, men jeg saa ham aldrig og aner ikke, hvem

han var. Han sendte mig cigaretter, chokolade, parfume eller penge, 10 eller 20 kr . . . og altid anonymt. Lykkelig skrev jeg det hjem, men opnaaede kun at blive „trukket“ for lommepenge næste maaned. Saa tav jeg. Lærte ogsaa at tie, naar jeg var forelsket, for ligesom han i sin tid mente, at mors tilbedere alle var idioter, saaledes var han nu overbevist om, at dem, der sværmede for mig, havde trekantede hoveder og var abnorme af skikkelse. For var de højere end far, var de altsaa vanskabte. Det var ét af hans komplekser – han kunne ikke fordrage, at folk var høje – og blot garderhøjde hos en svigersøn ville han ikke tolerere. Selv var han vist 170 cm.

XX

Der havde været pause i udstillingerne, og det er aldrig godt, folk glemmer hurtigt, og der kommer nye kunstnere frem, men paa den anden side skulle man jo ogsaa gerne sælge noget, og derfor tager man bestik af „de store“s salg.

Og i febr. 1933 sælger Johannes Larsen paa sin udstilling i København for 13.000 kr., prolongerer udstillingen og rejser hjem efter ny forsyning, som ogsaa forsvinder som dug for solen. Ogsaa Grønningen sælger godt, men kunsthändler Larsen vil først se, om det er en varig oplussen af købelyst. Mens han spekulerer, gaar tiden, og det bliver først til noget i januar 1934 og sidste udstilling var i 1930.

Jeg var paa dette tidspunkt paa Bornholm, og far skriver til mig:

„Ja, nu har vi sluttet, resultatet var sløjt, men det er der jo ikke noget at gøre ved. Jeg har saa mindet om, at jeg eksisterer. „Berl. Tid.“, „B. T.“ og „Extrabladet“s kritik var god, „Politiken“s daarlig. Jeg har det indtryk, at de mere moderne kritikere har været venligt stemt, det er de konservative, der gør vrøvl. Der skal helst blandes skidt i farven i dette land. Der har været stor interesse for udstillingen trods alt, og jeg tror simpelt hen, at januar maaned er

daarligt valgt. Folk er optaget af udsalg og status og har daarlig tid, men det maa ikke høres.“

Nu blev far et par maaneder i hovedstaden. Han boede hos vennen Poul Jørgensen og malede et portræt af ham, siden arbejdede de i fællesskab med nøgen model. Samarbejdet var inspirerende for dem begge og forfriskende, og far havde en god tid der, for Poul og hans kone „Mads“ var søde og muntre mennesker, der gjorde alt, for at han skulle befinde sig vel. De ville have ham endnu længere, men pludselig kom hjemveen over ham, den kom altid som en nysen, skønt ingen kunne se, hvad han skulle hjem efter, nu han var alene. Jamen, han skulle nu til Ærø, hvad kunne der ikke være sket, mens han var borte, han havde jo ogsaa en kat.

Forresten skulle han paa vejen hjem male fru Brygger Wendelboe-Jacobsen i Odense. Og saa naaede han ikke at se „Den Frie“, og den buste, Arnoff Thomsen havde lavet af ham, var endda udstillet der.

Den private kritik sagde, at busten absolut var udstillingens bedste arbejde, og at saadan netop saadan, saa aandfuld vil man huske Jacob!

Og modellen selv mener, at der er hævet over al diskussion, at busten kunstnerisk set, som skulptur betragtet, er fremragende... men at det aandfulde er overdrevet, saaledes at man, naar man træffer modellen selv, siger: „Naa-aa, var det det hele!“

Det gik altsaa ikke med udstillingen, og penge skulle der til, selv om jeg var fra haanden, og han selv levede uhyre spartansk... og saa var der ikke andet at gøre end at krybe til korset og holde auktion igen, selv om det notorisk altid giver bagslag. Det blev 18. og 19. sept. 1934. „Egne arbejder fra de sidste 19 aar“ ... i alt 193 stykker.

Efter denne aareladning udstillede han ikke i mange aar i København. Han solgte privat og holdt smaa udstillinger i provinsen f. ex. hos Østbjerg i Odense, Hemstra i Faaborg og hos Wulff og Hans Pedersen i Ærøskøbing. Et par gange deltog han i „Kunstnernes efteraarsudstilling“ i Odense og i „Svendborg Amts Kunstforening“

i Svendborg. Han fik altid god kritik disse steder, men S. A. K. interesserede ham ikke, da man slog ind paa en anden kurs og inviterede en masse dilettanter med, landmænd, skolelærere og haandværkere.

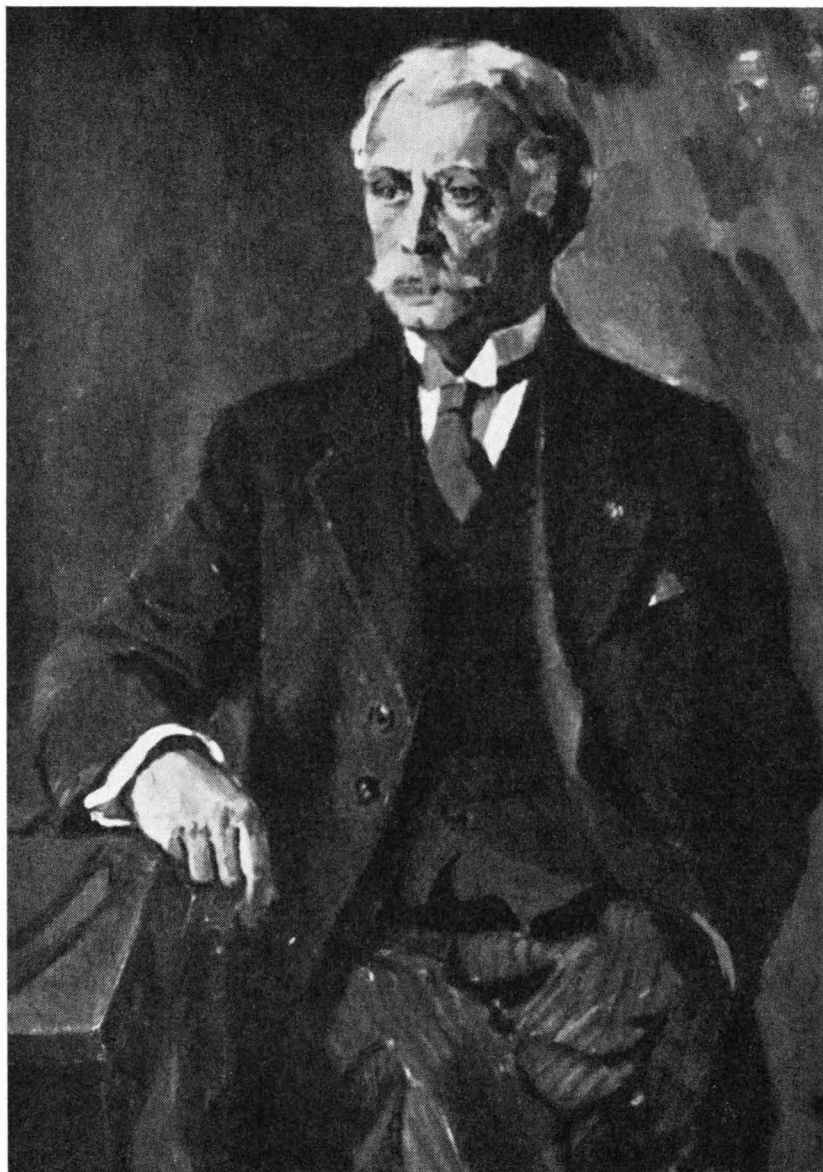
„Det er dog fandens, saa alle mennesker i dette land maler,“ sagde far, og maler de ikke, saa skriver de, og skriver de ikke, saa holder de foredrag, og jo mindre, de har lært, jo mere imponeret er de af sig selv.“

Engang imellem kom længslen efter ungdomsvennerne op i far og saa inviterede han Martin Gulbrandsen, Niels Andersen og Kristian Nielsen over, eller han rejste til dem. De korresponderede jævnligt om tiden, kunsten og gigten. De havde nu alle passeret middagslinien og kunne mærke det, men en dram i gode venners lag kunne de nok taale. I 1935 foretog far en odysseé til de gamle kendte steder og kom hjem og var fynsk og veloplagt.

Han talte et nydeligt sprog uden skelen til sin barndoms dialekt, men der var enkelte ord, han ikke kunne sige. F. ex. „regler“, det blev til „railer“. Og havde han været ovre hos „de gamle drenge“ kom der ogsaa melodunte paa.

Sommeren 1936 kom der endnu en interessant opgave. Byens borgere ønskede deres første folkevalgte og folkekære borgmester, sagfører Vilhelm Andersen, portrætteret. Han havde været borgmester i 18 aar og var nu 70 og skulle gaa af. Han var en smuk mand med et malerisk udseende, saa far var glad paa forhaand, og billedet blev ogsaa meget vellykket. Det blev overrakt byraadet i marts 1937 ved en lille højtidelighed. Alle, ogsaa borgmesteren selv, var tilfredse. Og dem, der ser det nu, det hænger i byraadssalen, bl. a. vor kunstforstandige dronning, finder, at det er et usædvanligt godt portræt.

Vi havde det dejligt sammen efterhaanden, far og jeg. Forsørgerpligtens byrde var fjernet fra hans skuldre, jeg var blevet voksen uden at plumpe nævneværdigt i det syndefulde dynd, han mente dækkede

1936. Afd. borgmester og sagfører Vilb. Andersen (olie). Tilbører Ærøskøbing byraad.

størstedelen af København, og selv om jeg langt fra var, som han ønskede, hans datter skulle være ... indvendig og udvendig ... saa havde jeg dog vist, at jeg kunne lære noget og faa gode stillinger. Jeg tilbragte alle mine ferier hos ham, og jeg var Gud være lovet ikke blevet gift, for han havde forstaaet i tide at bremse enhver ung mand, der nærmede sig hans private ejendom ... mig! Jo, han var godt tilfreds nu. Og saa havde han den glæde, at hans gode ven Carsten Skovgaard blev dommer i byen nogle aar, og lige som Tom-Petersen kiggede Skovgaard og hans kone næsten dagligt ind til ham og slog en sludder af.

XXI

I det aar, far fyldte 60 ... i 1939 ... holdt han sin sidste seperat-udstilling hos Chr. Larsen. At det blev den sidste, skyldtes dels krigen, dels at han solgte godt ved smaaudstillingerne i provinsen og til private, han havde ikke mere nogen økonomiske bekymringer. Han sluttede af med en ren akvareludstilling ... 56 i alt. K-r. i „Berl. Tid.“ skriver:

„Jacob Jørgensen bor paa Ærø, midt i Arkipelaget, hvor sol-reflexer paa vandet slaar ind over søen fra alle sider. Saa det er ikke saa underligt, at han har lys og farver i sin pensel. Han er teknisk vidt forskellig fra Johannes Larsen, der nylig havde sin store akvareludstilling, ogsaa med blaanende, lyse foraarsfarver. Hos Larsen danner pennetegningen den fine bærende struktur under farverne. Jacob Jørgensens behandling af vandfarverne er rent malerisk. Deraf dens friske fejende strøg, dens kraftige, koloristiske virkning. Fra begyndelsen kunne han være lovlig stærk i farverne og i forskellen mellem lys og skygge. Dette er med aarene mildnet, kultiveret, saa at hans arbejder nu kun fremviser disse heftige farvevirkninger, hvor de indeholdes i selve motivet ... blomsterbilleder som „Campanula“ eller den straalende oxøjebuket. Eller man genfinder den i stoffarven i kjolerne paa et par smukt formede portrætter, særlig „Læsende pige“.

I landskaberne staar lyset varmt og klart, man har følelsen af rum og vidde i disse Ærøbilleder, man fornemmer luften.“

Chr. Larsen var imidlertid ikke færdig med far. I maj samme aar afslutter han sin halvaarlige sæson med „en smuk og gedigen op-hængning af de to Fynboer Fritz Syberg og Jacob Jørgensen. J. J., klarer sig flinkt i læremesterens fordringsfulde selskab. Han forstaar at sætte en friluftsakvarel i foraarssol op, festlig og lysende, stundom lidt vel farvemæssigt haardt, som i naturen selv, der heller ikke altid er lige blid i det. Mest atmosfærisk virker hans vædefyldte, disede vinterbillede fra en mose, et arbejde baade stærkt og mildt i koloritten. Her baade frydes og hviler øjet,“ skriver O.V.B. i „B. T.“

Far ville ikke fejre sin 60 aars dag, ligesom han heller ikke havde gjort noget ud af dagen, hvor han blev 50, „for det er sgu kun sørgeligt, at man er blevet saa gammel“, og han forbød mig paa det strengeste at komme hjem, „for saa bliver det bare opdaget, og du kan heller ikke tie stille“.

Det blev dog opdaget alligevel, og jeg har altid været ked af, at jeg ogsaa paa dette punkt „lystrede“. Der kom masser af gratulanter, og jeg tror ikke, far før er blevet saa overrasket, som han blev, da han fik dekorationskurve med blomster, sløjfer og herligheder. derimod festede han, da han aaret efter blev husejer! Og da skulle jeg komme. Aldrig havde han tænkt sig, at *han* skulle faa sit eget hus, oven i købet med to etager, hvor man, som en af vennerne kom til at sige, kunne gaa baade op og ned. Det hus, han havde beboet i mere end 20 aar, skulle bruges til andet formaal, og han blev pludselig husvild. Et kort nu tænkte han paa at forlade øen, men kom heldigvis i tanke om, at det var uklogt at flytte, naar man er 60 og har boet i en by 24 aar. Man faar ikke nye venner i den alder og alt bliver let besværligt et fremmed sted. Desuden holdt han af Ærøskøbing.

Saa blev et hus lige i nærheden til salg. Det tiltalte far, at der

ikke var længere, end at han og et par hjælpere kunne bære alle møblerne, selv om han altsaa saa skulle „slæve“. Huset behagede ham ogsaa, der var plads, der var lys, og der var en solfyldt gaard . . . men prisen . . . et hav af penge!

Almue-tilbøjelighederne kom op i ham, det gjorde de af og til. 6.500 kr.! Det var jo dobbelt saa meget, som hans far havde givet for „Vennerslund“ . . . i 1878!

Hvis ikke min mand og Gunnar Hammerich var kommet over og inspiceret og fortalt ham, at det var et fund for de penge, havde han rimeligvis ikke faaet sig bestemt, før det var for sent.

Til indvielsen dækkede vi et langt bord i det værelse, der skulle være atelier, paa 1. sal og lagde papirdug paa, for far ville skrive vers og rim, sentenser og velvalgte ord ud for kuverterne. Han var i overdaadigt humør, han holdt tale . . . siddende, og gæsterne holdt tale . . . staaende. Siden gik vi ned, vi var jo oppe . . . i de andre gemakker, vi skulle rigtig prøve det hele af.

Et dejligt hus, jeg bebor det nu. Jeg sidder i atelieret ved bordet mine forældre fik i 1911. Lampen, som han hadede, fordi den er en gave fra mors familie, er tændt, den bliver forresten almindelig beundret, det fine portræt af farmor hænger paa væggen, hun ser hvast paa beskueren, i dette tilfælde mig, og jeg kan se, at det er rigtigt, naar mine venner siger, at jeg ligner hende. Bornholmeruret, som stod i hendes stue, maaler stadig tiden, og i en af de gamle stole snuer min kat. Der har altid ligget en sovende kat i den stol. Det er, som om tiden har staaet stille, og alligevel er der sket saa utrolig meget.

Far fik et chok, da min mand meddelte ham at vi ventede en arving. I en alder af 64 aar skulle han være „bessefar“. Han var rystet, han var vred, han var med et blevet en gammel mand, det havde *vi* gjort ham til. Og han ønskede ikke at se det barn, før det var to aar! *Det* tilgav min mand ham aldrig. Alt hans „aandelige pjat“, men ikke, at han ikke strax kom farende for at se det

lille nye skud paa stammen. Her forstod jeg heller ikke far, og jeg var ogsaa fornærmet, for som alle mødre, mente jeg, at jeg havde født verdens 8. vidunder.

Men nu saa mange aar efter, kan jeg af de gamle breve se aarsagen til, at han reagerede saadan. Der var ikke én . . . jo lige akkurat én . . . af de gamle venner, der undlod at drille ham. Lykønskingsbreve væltede ind til ham, for den „celebre“ begivenhed havde staaet i aviserne . . . „disse satans aviser“ . . . selv havde han intet fortalt.

„Det klæder dig sikkert at være bedstefar“ . . . „Du har alderen til at have børnebørn“ . . . „Dette er kun begyndelsen, du gamle, hvad kan Tove ikke naa“ . . . „Det bliver hyggeligt med bleer i din gaard“ . . . „herlig duft i stuen din, med babytøj til tørring paa kakkellovnen“ . . . „Du skal vel køre barnevognen hen over de toppede brosten“ . . . „Det bliver sjovt at se dig gi' bryst“ . . . „Skal du bære pigens i kirken“ o. s. v. Det var mere, end han kunne tage, endelig havde man fundet noget at drille ham med, noget han ikke kunne ændre, for tøsen var der jo. Den eneste af den gamle garde, der ikke gjorde nar, var Kristian Nielsen. „Tove er en stadspige, og det har hun altid været, og jeg er sikker paa, at det lille barn vil bringe dig lykke.“

Økonomisk havde far det straalende i krigsaarene, han solgte næsten alt, hvad han lavede, solgte før farverne var tørre. Og tilsidst sagde han ligefrem nej, naar nogen ville købe. „Der skal ogsaa være noget ordentlig tilbage til dig, naar jeg er død . . . og til Jette,“ skrev han. En forsoning var paa vej!

Som før sagt tænkte han ikke mere paa udstillinger, det var ikke nødvendigt, det var jo ogsaa saa besværligt at arrangere, og han veg mere og mere tilbage for det, der var blot en lille smule besværligt.

Men han fik endnu et par offentlige arbejder. Vinteren 1942 malede han et portræt af borgmesteren i Marstal, navigationsskole-

bestyrer F. Hansen. Folkevalgt borgmester gennem 25 aar. Far skriver: „Jeg skal ellers love for, at de kan bestemme sig i en fart ude i Marstal i modsætning til Ærøskøbing. Jeg fik anmodningen fra Kommunalbestyrelsen om søndagen, jeg svarede om mandagen og fik svar om tirsdagen, at det énstemmigt var vedtaget. Jeg begyndte at male 25. febr. og var færdig 3. marts. 1. april skulle borgmesteren gaa af, og billedet blev hængt op, og 9. april havde jeg honoraret. Det er længe siden, jeg har været med til noget saa geschwindt!“

Landets næst-ældste sparekasse ligger i Ærøskøbing, den er oprettet aar 1820. Den fik under krigen en ny bygning, tegnet af arkitekt Alexis Prior, og man ønskede bestyrelseslokalet dekoreret. Direktør for Dampskibsselskabet B. F. Schøsler, som var meget kunstinteresseret, foreslog, at man gav far det arbejde, og det blev hurtigt vedtaget, at det skulle være malerier, udført i olie paa lærred og indrammet i haandforyldte rammer. Malerierne skulle være karakteristiske motiver fra byen og dens omegn.

Far afleverede skitser 2. sept. 1942 og fik den ene kasseret. Ny skitse vedtaget 16. sept., og det egentlige arbejde paabegyndtes. Han udbad sig 2 aars frist, men allerede 16. juni 1943 var billederne færdige og ophængte.

Det var den største opgave, far fik, og han var glad for den, og der var udelt tilfredshed blandt sparekassens folk. Fra garanternes side blev der ved ophængningen udtalt, at bestillingen ogsaa skulle betragtes som en tak til far for hans mange aars virke i byen. Ved sin kunst havde han været med til at gøre Ærøskøbing kendt ude omkring, det var af betydning for en by, der kun havde turisme at leve af.

Kunstanmelderen ved „Ærø Venstreblad“ skriver:

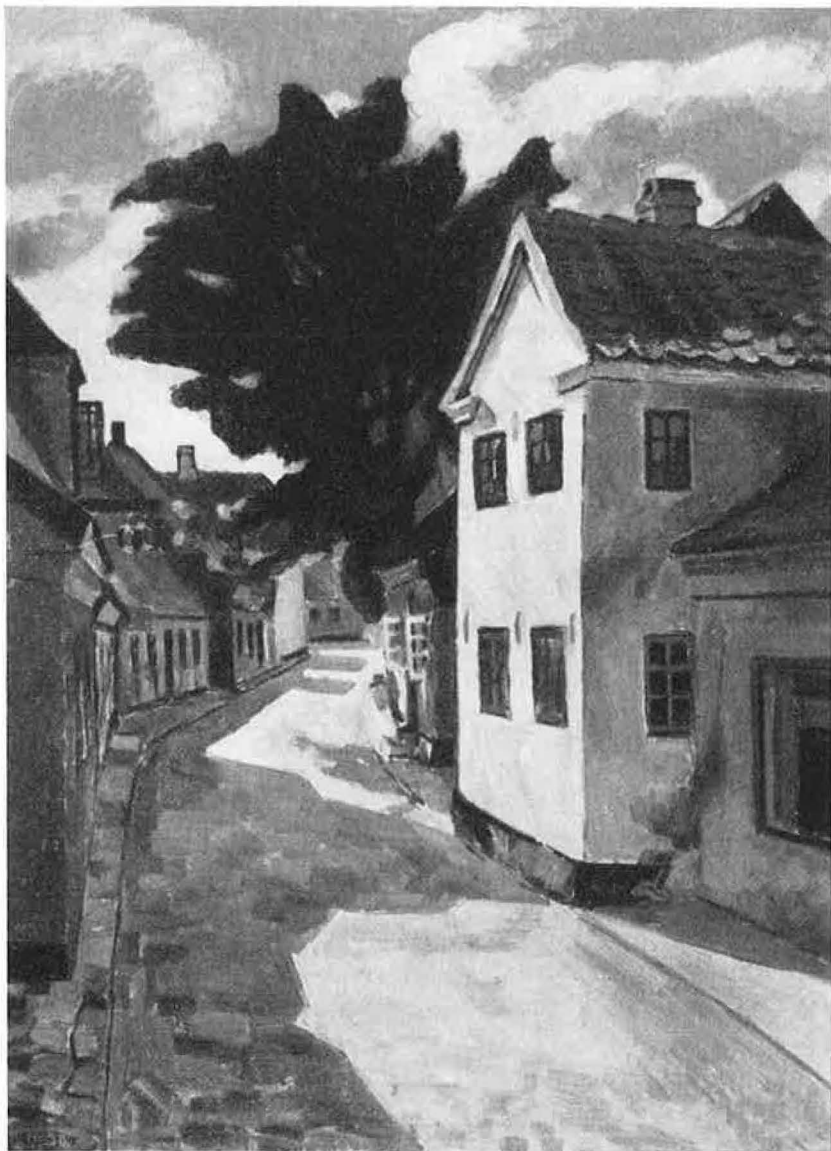
„Maleren Jacob Jørgensen har haft frie hænder til at forme udsmykningen efter eget ønske, og det skal siges strax, at opgaven er løst paa en smuk og værdig maade. Paa den ene langvæg hænger i midten et meget stort (158 × 252) billede af Ærøskøbing set fra Kærlighedsstien. Byen ligger badet i solskin med røde tage og

grønne, kuplede træer omgivet af det blaa vand med alle smaaøerne. Himlen staar med kraftige skyformationer. Paa hver side af det store billede hænger et gadebillede. Det ene fra Gyden (158 × 116) og det andet fra Gaasetorvet (158 × 116) set mod Søndergade. Paa den modsatte langvæg hænger et stort billede (158 × 252). Det er Ærøskøbing havn set fra brohovedet mod beddingen og skibsværftet. I baggrunden hæver byen sig med Vestergades husgavle. Et frisk og godt motiv. Et velkomponeret arbejde, friskt og djærvt, malet med friske farver og god penselføring. Man lægger mærke til den gode horisontlinie, den fine afskæring og velafstemtheden i motiverne, der giver udsmykningen en dejlig helhed. Trods størrelsen virker billederne luftige og lette, festlige i rummet, et hovedværk i malerens produktion maa det vel kaldes. Sparekassens ledende mænd fortjener tak og paaskønnelse, fordi de har vist Jacob Jørgensen den tillid at overdrage ham arbejdet og ofre de nødvendige pengemidler til dets udførelse. Blot burde mødesalen gøres tilgængelig for borgerne og for de mange turister. Billederne fortjener nemlig at ses.“

XXII

Det er, som om de triste besættelsesaar faar ungdomsvennerne til at længes efter hinanden og særligt aaret 1942 . . . af en eller anden grund. Kristian Nielsen skriver:

„Jeg haaber, du i alle maader har det godt, saa godt, som vi mennesker nu kan have det i denne tid, og jeg haaber, at vi to gamle ungdomsvenner snart kunne mødes under glæde og bedre forhold end nu for tiden. Jeg gaar nu i mit 60. aar . . . du er ældre . . . men vi gaar begge i sidste kvarter. Jeg har i den sidste tid tænkt meget paa dig, for jeg har staaet og malet et billede i nærheden af dit gamle hjem ved Høsbjerg, og der er jo ikke mange, der kan undrage sig mindernes musik, selv om den ikke altid var saa lyste-

1943. „Gyden“ (olie). Et af de 4 store billeder i Ærøskøbing Sparekasses bestyrelseslokale.

lig. Men jeg mindes altid Jacob Jørgensen som en god ven og gentleman.“

Martin Guldbrandsen:

„I min stue hænger 5 træsnit og en akvarel af dig . . . jeg ser paa dem hver dag . . . jo, jeg gør. Det er osse helvedes, at Jacob bor saa langt borte . . . kunne jeg bare efter fyraften smutte ned til Jacob og faa en sludder . . . der sker jo saa meget og man „hører“ endnu mere i disse tider.“

Niels Andersen:

„Det er rart at høre fra gamle venner, de 2–3 stykker man har tilbage. Nogle dør, andre forsvinder paa anden maade. Ja, set paa baggrund af det uhyre kaos omkring os har vi det jo godt herhjemme, men kan det vare ved? Fremtiden tegner sig mørk og dog kan der ske ting, som hurtigt kan forandre hele situationen. Krigen har været fuld af overraskelser hidtil. Der er nu sluppet saa gigantiske kræfter løs, at ingen ved noget bestemt om fremtiden. Mon ikke den verden, *vi* er opvokset i, alligevel bliver den, som vil præge fremtiden, jeg tror det. Jeg hørte forleden et foredrag i svensk radio om dannelse og halvdannelse. Taleren gav en definition af, hvad dannelse er, som ikke er helt ueffen. Det er et helt menneske i en hel verden! Og det hele menneske er efterhaanden ret sjældent at træffe. – Du ved vel, at din gamle mester, Niels Jørgen Rue, er død 14 dage før sin 80 aars dag. Baroneren havde lovet at komme og besøge ham den dag som tak for mange aars godt arbejde. Synd at den gamle slider ikke opnaaede det. – Jacob, vi maa være neutrale i vore breve, selv om sindet trænger til udløsning. Trods krigen kommer foraaret og sommeren alligevel – Vorherre er i hvert fald neutral!“

Da jeg jo var fornærmet over, at far ikke ville se mit barn, kunne jeg ikke saa godt skrive til ham, men da jeg alligevel savnede korrespondancen, lod jeg en dag Jette eller Putten, som vi kaldte hende, skrive til ham, skønt hun kun var 1/2 aar. Det passede

aabenbart godt ind i hele atmosfæren, her blev en lejlighed til forsoning uden at nogen af os „tabte ansigt“. Det er nemlig det, det hele kommer an paa . . . ikke at tabe ansigt under nogen omstændigheder. Jeg finder fars svar fra slutningen af 1943:

„Min kære datterdatter, lydende det banale „navn“ Puttepiggen . . . at du vil finde dig i det! Jeg takker dig for det brev, du forleden sendte morfar. Du indleder med ægte, kvindelig koketteri med at sige, at du godt ved, jeg ikke kan li' dig (du øser desværre af urene kilder!), men at det heller ikke gør noget, for det kan alle andre. Ja, det er jo samme, forannævnte kildes ophøjede livsfilosofi, at „alle andre“s uforstandige ros og smiger sagtens kan veje den enkelte kyndiges dom op. Desværre en falsk lære, min pige.

Det beror endvidere paa vrangforestillinger, at jeg ikke skulle ønske at se dig, din far og mor herovre. Tværtimod! 'Ta' en under hver arm og kom, naar det er muligt at rejse. Men pas paa du kommer med den rigtige færge, for dine forældre er saa ligegyldige, naar de rejser, at de ofte ender et andet sted end beregnet.

De elsker osse at rende efter tog, bus og sporvogne. – Du ser jo temmelig fornuftig ud paa fotografierne, saa maaske kan du forstaa, hvad altsaa din kære mama ikke kan, at du og jeg vil have større fornøjelse af at mødes senere, selv om jeg gerne vil hilse paa dig snart. Skønt din mor har rakket mig rigtig godt til over for dig, er det jo ikke min opgave at tale nedsættende om hende, hun kan have mange gode egenskaber, *men* jeg kan jo lige saa godt først som sidst betro dig, at *læse kan* hun ikke, og læse om igen *vil* hun ikke. Derom kan jeg en god historie, men den vil vi vente med.

Naa, men nu er det jo snart din mors fødselsdag, og saa maa du jo hellere spørge, hvad hun ønsker sig og sende mig et par ord derom, nu du er begyndt at omgaas pen og blæk. – Dine fremovervældende ører lover tilsyneladende godt for, at du i fremtiden vil høre efter, hvad man siger til dig. Men man kan aldrig vide. Din mor havde lignende skovle, da hun var barn, men hun hørte aldrig efter . . . undtagen altsaa efter ros og smiger fra „de andre“. Hils

nu dine forældre, og saa venter jeg snart at høre fra dig igen, haabende paa nærmere bekendtskab sender jeg en kærlig hilsen
 fra morfar.

P.S. Du skal ikke fortælle din mor alt det, jeg her har betroet dig. Hun har jo et vanskeligt sind, saa vi mere fornuftige maa jo tage lidt hensyn. Det er gøngeblodet, skal jeg sige dig.

Han saa Jette for første gang, da hun var halvandet aar, og faldt pladask for hende. Hun havde hans øjne, hans maade at „se“ paa, hans intelligens . . . hun var *hans* barnebarn! Selvfølgelig var det irriterende, at hun tisede paa hans gulvtæppe, første gang hun besøgte ham. Hans gode tæppe af ægte kokos, som han havde haft siden 1910. Da hun var 2 aar, nedlod han sig til at gaa tur med hende ganske alene gennem Ærøskøbings krogede gader.

Fra nu af drejede alt sig om hende. Han gav hende penge og legetøj og pralede af hende overalt. Og hun elskede „Edderkop“, som hun kaldte ham. En edderkop kaldte hun saa til gengæld en „Jacob“. Han var overbevist om, at hendes far havde lært hende det saaledes, bare for at drille ham. Hun sagde til ham, hvad hun ville, trak ham i skægget og pustede ham i øret . . . det gjorde ikke spor. Han begyndte at tegne hende, og da hun selv forsøgte sig med farveblyanterne, var det genialt og tydede paa talent. Han forærede hende fine, franske akvarelfarver og bøttepapir, intet var for godt. Engang havde han hende med ude paa visit, han ville gerne vise hende frem, og der oplevede han en lille episode, som morede ham, og til hendes tre-aarige fødselsdag, kom dette vers:

Jette er en pige med
 to røde træsko paa,
 med solskinshaar og øjne som
 de martsvioler blaa.

Hun tramper over bænk og bord
 med frejdigt pigesind,
 hun tramper og hun smiler sig
 i alle hjerter ind.

Forleden dag besøgte hun
en kone med en kat,
og konen sagde smilende:
„Min lille, søde skat!“

Og Jette lo tilbage, for
hun troede, hun var „skatten“.
Men dér kom Jette galt afsted,
for konen mente – katten!

Ved en idéassociation kommer jeg til at tænke paa, at far som dreng havde gulsot, og det, der generede ham mest, var, at han ikke kunne taale at se noget, der var blaat. Den blaa farve gav ham kvalme. Det er saa meget mere ejendommeligt, fordi blaat var hans yndlingsfarve. En kritiker skrev engang, han havde en udstilling sammen med Johannes Larsen og Lauritz Mikkelsen . . . jeg ved ikke hvor og hvornaar: „ . . . næste gang man ser Ærø, vil man ganske givet se det i Jacob Jørgensens farver, man vil se det i blaat! J. J. elsker den blaa farve. Overalt, hvor han kan liste en stribe blaat ind, gør han det, og han er henrykt, naar han kan faa lov at male et billede med blaat som dominerende farve eller allerhelst i en række nuancer af blaat. Heldigt derfor, at paa Ærø er havet aldrig langt borte, og himlen over Ærø er altid blaa, naar J. J. maler den . . .“

Da nu far laa syg, kom nabokonen og besøgte ham – for hun vidste nok, hvad gulsot var, og „hvodden man le““. Da hun gik ud ad døren, sagde hun: „Den gøvle, den gøvle, den glemmer jer aller, det er den mi’ salig man dø’e av!“

XXIII

At far havde ret, naar han sagde, der altid blev vrøvl med modellens paarørende, naar han havde malet et portræt, viser følgende.

En nulevende, højtstaaende embedsmand havde ladet sin unge datter portrættere, men saa ikke billedet, før det var færdigt. Han tilskriver i 1945 far saaledes:

„Skyggen over overlæben er haard, graa og blaa. Virker som et overdaadigt overskæg. Skyggen kunne have været rød, jævnfør Rubens gamle, ubarberede abbed paa Kunstmuseet. Der mangler totalt reflexlys paa underansigtet. Baggrunden maa have været et stof, der opsluger alt lys. Formentlig som følge heraf virker hagepartiet grumset. – Blikket sænker sig hastigt til blusens stofbehandling. Ansigtet gengiver ikke det straalende liv, der gør modellen saa skøn, at hun er lige hjemsogt af pigekammerater som af drengeskammerater. Men det er nok ikke malerens skyld!

Endelig forekommer det mig, at modellen lige saa godt kunne være en sølvbrud, der fik portrættet af sine 8 børn.

Modellens moder kan ikke tiltræde kritikken. Hun mener, at reflexlys paa blusen naar munden, saaledes at hendes eneste bemærkning er, at skyggen over overlæben er for haard. Modellens moder kan i øvrigt ikke se fejl ved portrættet og slet ikke ved modellen og takker for veludført arbejde.“

Og far svarer:

„Jeg haaber, at modellens moder har anbragt portrættet paa et sted, hvor De ikke daglig er tvunget til at se det. Det har jo ikke været min mening stedse at øge Deres lidelse. Allerede inden jeg begyndte paa billedet, var jeg klar over, at jeg aldrig ville kunne faa hende køn nok. Det er jo „skønhedsdyrkerne“, vi malere har vrøvl med. Men jeg vidste dog ikke forud, at Deres kunstideal var illusionisme. Hvis De nu havde indskrænket Deres „Kritik“ til dette: hun ser ud som om hun er en aldrende sølvbrud, der har faaet portrættet af sine 8 børn . . . og maaske med denne tilføjelse: hvis saadan noget skal kaldes kunst, saa har jeg ikke forstand paa kunst . . . det sidste er jo utænkeligt, ikke sandt? En mand i Deres stilling! Eller ogsaa kunne De have sagt det, som højsalig majestæt, Kong Chr. d. 9: . . . „Jeg har maaske ikke forstand paa kunst, men jeg ved, at jeg dømmer retfærdigt!“ Ja, saa havde jeg i virkeligheden været skaaret ned til sokkeholderne, for saadan noget kan eller gider ingen tage til genmæle imod. Men De faldt for fristelsen til at gaa

i detaljer og agere „saglig“, og derved kom De ud paa det dybe. Samtidig tog De med vold Rubens under armen, det er saadan noget, man ogsaa skal være forsigtig med. Der er vist ingen maler, fra renæssancen til i dag, som efter Deres mening opfylder Deres ideal, men jeg kan foreslaa Dem – *Zorn!* Hans kvindestudier illuderer næsten . . . uhyggeligt!

De skriver med alle tegn paa fortrydelse: „Der mangler totalt reflexlys paa underansigtet.“ Ganske som om det var vedtaget af højesteret. Thi kendes for ret: „Intet underansigt uden reflexlys.“ Men det er vel ikke ubeskedent at spørge, naar talen er om reflexlys: „Hvor skulle det komme fra?“ Fra kjølelivet med dets dybe udkæring, kan det ikke komme, og fra baggrunden . . . som De synes at formode . . . kan da en teknisk skoleelev fortælle Dem . . . kan det under alle omstændigheder umuligt komme, og endelig hvorfor i pokkers skind og ben *skal* der i det hele taget være reflexlys? Forresten vidste jeg ikke, at De var saa glad for . . . marcipan!“

Min mand og jeg ville have far over til os sidst paa aaret 1944 og blive indtil videre. Han plejede at holde jul hos os, og han manglede brændsel og vi havde i overflod. Han var glad for tilbudet, men renoncerede. Krigen maatte snart være forbi, og blev den for Danmark en lykkelig fred, ville han opleve den i den by, han holdt af, og sammen med de mennesker, han havde delt krigens besværligheder med. Og det blev et nederlag, landets delvise udslettelse, ville han dø i sin hule. Han fortalte, at der skulle bygges bunkers ved Ærøskøbing havn, men han ville „sgu“ ikke staa op midt om natten, klæde sig paa og vandre ned til havnen og faa en bombe i hovedet undervejs. „I kan sagtens, I har en kælder, I har brændsel og mad, I har det hele.“

Efter nytaar skriver han: „Krigen har varet alt for længe, og fremtiden tegner bare mørk. Vinter og kulde har jeg aldrig kunnet taale, og det er jo snart saaledes, at sengen er det eneste sted, hvor det er muligt at holde varmen. Jeg brænder noget vaad jord, kaldet brun-

kul. Jeg undte dig gerne den beskæftigelse at fyre med dette, der ville blive en humoreske paa flere spalter, hvis du da ikke glemte at være morsom, inden du naaede aften den første dag. Massen er som sagt drivvaad, der maa ikke røres for meget ved den, saa bliver den til mudder. Naar der er god ild, d. v. s. naar de faa rester, jeg endnu har tilbage af de dyrebare koks, som pigen fyrer med om formiddagen, fordi gassen jo helst skal røres saa lidt som muligt og middagen laves paa kakkelovnen . . . naar der altsaa er ild i disse koks, saa skovler jeg jydsk jord paa, og saa bliver der koldt i stuen, indtil vandet er dampet af. Derefter gaar der virkelig ild i jorden. Den afgiver dog meget ringe varme, den gløder kun. Alt, hvad der ellers brænder, plejer jo at svinde. Anderledes med jorden, den omformes stille til aske, men fylder lige saa meget. Allerede tidligt paa aftenen, naar der er hundekoldt, og jeg efter Karen Braa's raad har „spist kold mad og drukket vand til . . . saa er De paa den sikre side“, saa gaar jeg i seng for at faa varmen.“

I februar gentog vi invitationen og foreslog ham at tage malergrejerne med. Det ville han heller ikke. Det var for koldt at rejse, og han havde endnu nogle sække „vaad, jydsk jord“ at putte i ovnen. Og tage malergrejerne med! Du store kineser. Blendrammer, lærred, som han ikke havde ret meget af, farver, hvoraf han manglede de halve, petroleum til at vaske pensler i . . . eller havde vi petroleum? staffeli, gammelt tøj . . . gud fri os, det ville fylde flere kufferter, og han hadede at „slæve“. Forresten var han heller ikke sikker paa, at han gad lave noget. Han var begyndt at sige nej til kunderne. Han ville ikke sælge mere i øjeblikket, havde penge nok til de første aar frem i tiden, og der var ingen grund til at putte en masse i skattevæsenet. Han havde aldrig faaet noget eftergivet eller lempet, da han var fattig. I øvrigt maatte vi forstaa, at hans ben ikke ville lystre ham mere, han som ellers havde været en straalende fodgænger. Han kunne kun gaa smaature, og han kendte nok sin kære svigersøn . . . som han sørme godt kunne li' nu, selv om han var uanstændig høj, han kunne jo ikke gaa tur som pæne

mennesker, man skulle altid over pigtraadshegn, brombærranker, grøfter eller fossende bække. Næ, han ville vente og saa kun holde ferie og liste lidt rundt i parken med Jette. Han var træt.

I februar er det helt galt med brændslet paa Ærø, der findes ikke optændingsbrænde, da øen jo er skovløs, og de fynske skove har travlt med at efterkomme lokale og tyske ordrer. Far er ulykkelig, fordi han tilhører ikke de genier, der kan nøjes med aviser som optændingsmateriale, og selv om han hader at udnytte „specielle forbindelser og bekendtskaber“, vil han spørge, om min mand kan skaffe ham noget brænde. Han skriver: „De gamle almanakhistorier om den fattige enke, der sidder og fryser med 8 uforsørgede børn, og saa kommer der dumpende 100 kr., og saa buldrer ilden i kakkelovnen, og børnene spiser flæskesteg, og alt er idel glæde . . . de duer ikke mere. Nu skal det skrives om til en rig mand, hvis ildsted er koldt og flæskestegen ustegt, skønt han vifter med hundredkronesedlerne . . . en opgave for min datter, litteraten! Du skulle prøve at skulle lave mad paa en lille kogeovn, du med dit store centralkomfur. Hammerichs har tilbudt, at jeg maatte spise middag hos dem hver dag, hvis vi ikke kan faa det til at brænde i ovnen, det er et rørende tilbud, men jeg maa have noget varmt morgen og aften ogsaa.“

Han fik en hel lastbil fuld af brænde.

Faa dage efter kapitulationen kom han over til os. Nu var der noget at snakke om, og vi var alle glade. Jeg husker, hvor optaget han var af den, som han sagde, „nye mennesketype“, der ville opstaa her i landet. Folk, der ved præsentation ville sige: „Mit navn er Hansen, jeg har siddet i Frøslev“ eller noget i den retning. Dem der meldte sig, da faren var overstaaet, ville have en billig glorie og helst kunne leve af den resten af livet. Han beundrede dem, der virkelig havde gjort noget uden at tænke paa eget liv, noget han aldrig selv ville have haft mod til.

Han var i godt humør og fortalte en masse ting fra den lille ø, han var tilfreds med os alle tre og med katten, ikke saa meget med

1944. Opstilling (olie). Tilhører bagemester H. P. Hansen, Ærøskøbing.

hunden. Han gik tur med Jette, han gav os store gaver og alt var saare godt. Min mand havde en særlig overraskelse til ham . . . han kom med familie til ham! Han havde i Horne truffet en mand, som han kunne regne ud maatte være i slægt med farmor og taget ham med hjem, for at han skulle hilse paa far. Han, som af princip ikke havde familie!

Saa snart far saa manden, sagde han: „Vi to er i familie, det kan jeg se.“ Det viste sig, at hans mor var kusine til farmor. Jeg sad som paa naale, angst for hvad far ville sige til den fuldkommen sagesløse mand, jeg kendte jo hans indstilling. Min ægtehalvdel morede sig kongeligt, men da vi var blevet alene, sagde far til ham: „Manden var flink nok, men I skal sgu ikke bryde jer om at støve mere familie op til mig!“

En engelsk officer af vort bekendtskab besøgte os paa vej fra Tyskland til København og inviterede mig med i bilen. Det fik far til at bemærke: „Det er selvfølgelig den eneste maade en dansk kvinde i vor tid kan rejse paa, naar hun vil være paa højde med situationen, en englænder ved rattet i luxusbilen. Og jeg haaber da osse, at en legion af dine veninder er blevet imponeret og misundelige, *det* er dog den største glæde af alle!“

Havde jeg fortalt, at bemeldte officer antagelig slet ikke havde kørekort, at vi snart sneglede os afsted, snart susede om hjørnerne, som var vognen tyvekoster (hvad den jo egentlig var, den havde tilhørt herrn Schusnigg) og at vi et par ubehagelige sekunder sad fast foran det frembrusende „exprestog“ der gaar fra Svendborg av og saa te O'ense . . . ja, saa havde jeg faaet en vise! Man lærte jo at passe paa.

XXIV

I maj maaned 1946 tog jeg et job som skibskok for at komme en tur til Færøerne. Det drejede sig kun om et kortvarigt ophold, men da rutebaaden „Tjaldur“, som jeg skulle returnere med, stødte paa det undersøiske skær Mjovanes og sank, kunne jeg først komme hjem et par maaneder efter og via Norge. Der laa da brev fra far, at han var syg og at han gerne ville have, at jeg kom hurtigt. Det var rent galt med benene, hans fingre „døde“ og tungespidsen føltes „skoldet“. Han mente, at han havde haft en lille hjerneblødning, to læger havde tilset ham og aareladet ham. Først 200 cm³ og 14 dage efter 300 cm³. Fik nitroglycerin og kunne ingen bedring mærke.

At far led af aareforkalkning, havde jeg længe været klar over, men beholdt det for mig selv. Han kvikkede imidlertid vældigt op under mit besøg, jeg havde jo meget at fortælle og havde rare sager med, sager som vi ikke havde set herhjemme paa denne side af krigen. Jeg var saa stolt af en portion fin engelsk tobak og saa kunne han ikke taale den.

Hurtigt forværredes imidlertid tilstanden og det blev klart, at

der maatte en hospitalsindlæggelse til. Jeg hentede ham og bragte ham til Svendborg sygehus, som vi valgte, for at han kunne være i nærheden af os. Min mand hørte til de privilegerede, der havde maattet køre bil under hele krigen, saa vi kunne hurtigt smutte ned til ham. Det var første gang, han skulle paa sygehus og han gruede, ja, han var nervøs og bange som et lille barn. Han var overbevist om, at alle sygeplejersker var „harper“ og alle læger „vigtigpraase“, maden forfærdelig o. s. v. Og alt ville gøre satans ondt! Og saa gik det bedre end ventet. Ingen af hans profetier slog til, og opholdet strakte sig kun over een maaned. Han skrev smaa muntre blyants-epistler til os og vennerne, diciplinen paa et sygehus morede ham og da han jo havde raad til at betale, laa han paa eneværelse og gud ske lov for det, for ligge syg sammen med vildt fremmede mennesker, ville han aldrig have kunnet tage. Han fortalte, hvordan alle d. v. s. stuegangen lo, naar overlægen lo over noget, han selv havde sagt, ja, de lo selv om de umuligt kunne høre hvad den høje herre sagde! Og han følte sig nær beslægtet med Gandhi, naar han skulle staa og gaa indsvøbt i diverse tæpper, for et indkøb af en slaabrok betragtede han som den vildeste extravagance.

Moster Ellen var død, mens jeg var paa Færøerne... efter en operation... og onkel Thorvald var utrøstelig. Han og far korresponderede lidt sammen i denne tid og hen paa efteraaret, dukkede Thorvald pludselig op paa Ærø... for første gang. Han havde været hyggelig, de havde opfrisket ungdomsminder og besluttede at se hinanden ofte i fremtiden. Men det blev ikke til noget, for onkel Thorvald kunne ikke udholde sin ensomhed og knapt et aar efter døde han.

Far havde det daarligt igen, og allerede i november maatte vi atter drage af til Svendborg sygehus... efter først at have besværgt vejrguderne til at forholde sig rolige, bare denne ene dag. Nu var det kirugisk afd. med en blæreoperation for øje. Hvor var han elendig og ogsaa jeg var bange, for han havde ikke vilje og kampevne, naar det drejede sig om sygdom. Han kendte slet ikke

til at være syg. Udover forkølelser og et par gange helvedsild, havde han altid været rask. Men han slap med skrækken, kunne klare den med indsprøjtninger og kom sig forbavsende. Han var ogsaa glad for denne afdeling og dens sygeplejersker og det generede ham jo ikke ligefrem, at der paa afdelingen hang et par af hans billeder bl. a. et portræt af mig. Vi fik ham hjem til jul.

Denne vinter blev usædvanlig haard. Den begyndte sent, men tog saa revanche. Ærøfærgen som ellers havde arbejdet støt, maatte give op i Marts og der opstod næsten krigstilstande paa øen. Brændsel var der kun lidt af, kød lige saa, fisk slet ikke og øl og sodavand var ganske sluppet op. Far klager over, at han maatte drikke... mælk... mælk! Han blev som et pattebarn i halsen. Pumpen var frossen, saa vand havde han heller ikke.

„Sikke en tilværelse. Det bliver efterhaanden klart for en, hvor faa fornødenheder et menneske egentlig behøver at have. Det gaar ellers godt med kadaveret, men gaa ret langt, kan jeg ikke.“

I april skriver han bl. a.: For os radikale er brigaden i Tyskland en vederstyggelighed... men hvem var det, der saa large tilbød englænderne det uden videre? ... hvem var det?“ Jeg ved ikke, hvorfor han pointerer det saa stærkt, det spørgsmaal, man skulle tro, han mente det var *mig!!!*

Han havde nu faaet sit humør igen, han kunne drille os allesammen og han kunne male. Beklager sig dog over, en fremmed maler, der altid staar og jokker i hans motiver, nu havde han været ene om dem i mange aar. Og han som aldrig har interesseret sig for havearbejde, taler nu om læggekartofler.

Martin Gulbrandsen havde besøgt mig og det viste sig, at vi begge samlede paa børnetegninger fra alverdens lande. Og inden jeg saa mig til, var han og jeg landet rundt med en udstilling af vore samlinger til fordel for „Red Barnet“. Og hvem grinte?... det gjorde far. Ikke at vi gav noget til et godt formaal, men at vi... d. v. s. mest Gulbrandsen... udtalte os om tegningerne.

I juni 1947 var vi i Odense og far tilskriver mig:

„. . . Det er naturligvis rigtigt, hvad der siges og skrives om børns tegninger og deres oprindelighed, naar der ikke staar en tegnelærer med løftet pegefinger, og det er rigtigt, at mange saakaldte „kunstnere“ kunne lære meget deraf og godt kunne gaa hjem og skamme sig. Men inden I nu gaar helt over gevind og siger, at det infantile aandsliv er det egentlige og store og at menneskene er færdige med det fyldte 10. aar og begræder, at Rembrandt ikke nedlagde penslen samtidig med sutteflasken, saa haaber jeg dog, I kommer til fornuft!“

Han kom den 22. december for at holde jul hos os. Vi sendte Jette alene paa stationen i en taxa og det var den helt rigtige start. De var begge stolte af hinanden og sig selv og far sagde, det var mange aar siden, han havde faaet en saa vidunderlig velkomst. En yndig lille pige i hvid pels og lyse lokker, der for ham om halsen og raabte: „Morfar“ saa alle kunne høre, at *han* havde et barnebarn, et saa dejligt barnebarn. Han var glad og i godt humør under hele opholdet i vort nye hus, som det behagede ham at synes om, og han sagde min sandten, at nu, nu var jeg endelig ogsaa hans *aandelige* datter! Jeg var ved at daane og skyndte mig at hente sherryflasken. At jeg skulle komme til at opleve saa smukke ord fra far, det havde jeg aldrig troet.

Jette, som var 5 aar, spurgte ham, om det var rigtigt, at han ikke kunne pynte et juletræ, for det havde mor sagt, og hun sagde ogsaa, at morfar var en gammel vatnise, der ikke havde fantasi. Ungen vidste ikke, hvad hun sagde, ej heller at det var explosionsstof. Sige, at han ikke havde fantasi, en bildende kunstner uden fantasi . . . det var den rene selvmodsigelse og det var ogsaa en fornærmelse. Han svarede den lille, at han skulle lave et træ, som hverken hun eller hendes far og mor havde set magen til, naar blot hun kunne faa sin far til at sætte træet paa fod, for noget legemeligt besvær ville han bestemt ikke have. Og saa skulle hun hente „al ragelsen“ til ham, for at gaa ret meget kunne han ikke.

Jette jublede og raabte: „Husk hjernen, morfar, den skal sidde i toppen!“ „Helst“ . . . brummede han . . . „Men du kan ikke tale rent, din mor forsømmer din aandelige udvikling.“ Saa snart den store norman-gran var stillet op, begyndte han at arbejde, mens han smaasnakkede. „Hvorfor i alverden kunne det at pynte et juletræ ikke komme ind under kunst? Naturligvis ku' det det . . . og nu skulle han vise dem, sku' han.

Af og til kiggede jeg ind til dem, men jeg var i vejen, de kunne selv, de ville selv. Han klaskede „ragelsen“ paa efter de fineste balancetekniske systemer, han anbragte trommer, trompeter, hjerter, flag og glasting uden at kny, og han smilte endda, da han naaede beholdningen af engle og „hjerner“. Han fortalte om nogle smaa sølv- og guldkurve, som altid var paa et træ hos Bibbe, „en pige din mor legede med“, og som han beklagede ikke fandtes her.

Af og til traadte han et skridt tilbage, som naar han betragtede et lærred, rettede saa noget og spurgte saa pludselig: „Har du ingen guirlander?“

Jette rystede paa hovedet. „Har du ingen guirlander, har du virkelig ingen guirlander, nu har jeg aldrig hørt noget lignende . . . hvad er et juletræ uden guirlander, men det er det, jeg altid har sagt, din mor mangler fuldstændig forstaaelse af den slags og du kan tro, at morfar skal lave dig nogle fine guirlander.“

Hun ville hente mig, men han sagde: „For guds skyld, forstyr ikke dit litterære ophav, hun taaler ikke saa meget, hun faar det nemt.“ Jeg hørte det godt, det var sikkert ogsaa meningen, men jeg lod som intet. Han saa sig om efter egnet materiale og fik saa øje paa 4 silkepapirs-snitmønstre i fine, sarte farver paa mit sybord. Han rev dem til sig, han havde inspiration nu og den var mere dyrebar end snitmønstre, desuden var der her lejlighed til hævn, og med rask haand klippede han en kædeguirlande saa elegant, at man skulle tro, han aldrig nogensinde havde bestilt andet. Jeg anede ikke, han kunne.

Dette juletræ blev det skønneste, vi havde set, det overstraaledede baade Bibbes og Delcomyn-drengenes og sikkert ogsaa godsejer Milos i sin tid.

Men far var ikke tilfreds, det kunne dog ikke blive anderledes med det elendige materiale. Vi skulle give barnet noget mere julestads, fortalte han os, børn holdt saa meget af den slags og hjerterne og kræmmerhusene var forresten for sjusket lavet. Næ, til næste jul skulle han nok tage affære i tide, han skulle vise os, hvordan man fletter julehjerter.

Men han fik os det aldrig lært . . . for dette blev hans sidste jul. Jeg er sikker paa, at det blev hans bedste jul, for han havde helt fundet sig selv, han var blevet et lykkeligt menneske sammen med Jette. Han saa hvor glad hun var og han elskede hende og forkælede hende, som kun en „bedstefar“ kan og hun har aldrig glemt den vidunderlige stund, da de to satte „hjernen“ i toppen.

At han havde tænkt paa Jette til det sidste, viste hans „testamente“, en lille lap papir i hans tegnebog. Her udtrykte han ønske om, at en del af hans formue blev sat fast til „mit begavede barnebarn, der uden tvivl vil gaa samme vej som jeg, for de tegninger, hun præsterer, er ikke det samme krisse-krasse, som børn i den alder sædvanligvis begaar. Og jeg vil fri hende for den økonomiske kamp, som jeg har haft.“

Han glædede sig til at hun blev større, sagde han ofte, for der var saa meget, de to skulle sammen. Først og fremmest skulle de drille hendes forældre, for det trængte de ved Gud i himlen til, de skulle have et par nidviser i hovedet. Dernæst skulle han og „tøsen“ ud i verden og se paa kunst, smukke landskaber og spise sjov mad. Men *hun* skulle altsaa bære kufferterne, for skulle han „slæve“ var det hele ødelagt, og saa skulle de have fire billetter til toget, det havde han da raad til nu, for de skulle min sandten ikke sidde og gnide sig op ad fremmede og ligegyldige mennesker.

Al den ømhed og kærlighed, han ikke havde magtet at give mig, øste han nu med begge hænder ud over det barn, hvis komme han havde været saa meget imod.

Engang sagde han: „Den midterste generation duer sjældent, et begavet menneske faar næsten aldrig begavede børn, der springes et led over, børnebørnene faar talenterne.“ Og saa satte han næsen i sky og snøftede, kastede et blik ud af øjenkrogene for at se, om jeg nu *havde* hørt det og i saa fald, om jeg saa havde *forstaaet* det!

XXV

Fra 24 maj til 11 juni 1950 afholdt jeg en mindeudstilling over far i Kunstudstillingsbygningen i Odense. Jeg havde en fremragende hjælp i maleren Thorkild Knudsen, Faaborg. Det var baade de billeder, far havde efterladt mig, dels billeder i privat eje, som man venligt havde laant mig, i alt 100 . . . olie, akvarel og pastel endvidere lidt grafik. Udstillingen blev stærkt besøgt og fik en fin modtagelse af pressen.

Fyns Social-Demokrat (Thel.) skriver:

„Ærø-maleren Jacob Jørgensens mindeudstilling imponerer umiddelbart ved den fyldige ophængning og ophængningen imponerer ved sin forening af en kronologisk fremstilling og sans for, hvad der koloristisk staar sammen.

Midtersalen i Kunstudstillingsbygningen er helliget oliebilder, østsalen akvareller. Det er Jacob Jørgensens datter, Tove Kjærboe, som sammen med maleren Thorkild Knudsen har ansvaret for saavel udvalgt af efterladte arbejder som ophængning. Der er to arbejder, som strax falder i øjnene. Det ene er en opstilling fra 1932 – hvor en varm, rød, gennemarbejdet farve danner baggrund for en sleben karaffel og en skaal med æg – for at bruge en udstillingsgæsts karakteristik af lærredet: „Tænk Dem, dette billede forlenet med 100 aars patina, og De vil gætte paa, at det er malet af en hollandsk mester.“

Det andet er en opstilling – malet i 1944 (se s. 531) – i lyse, stærke farveflader, allermest minder lærredet om et tidligt Olaf Rude billede. Disse to billeder viser i en nøddeskal Jacob Jørgensens koloristiske spændvidde.

Et særligt kapitel i hans produktion udgøres af portrætterne. J. J. har sans for figurkomposition. Det viser bl. a. hans nøgenmodel (se s. 482), som også findes i akvarel i østsalen. Han har tillige sans for det peronlige særpræg hos dem, han har portrætteret. Taget som en helhed giver ophængningen et billede af en kultiveret kunstner med en sikker koloristisk sans, som ikke har svigtet ham paa noget punkt af hans kunstneristiske udvikling. Akvarellerne spænder tidsmæssigt fra 1912 til dato. Ogsaa her lægger man særlig mærke til en opstilling med en grøn kande og en lysende gul smørklat, og igen glæder man sig over J. J.s sikre farvesans.

Alt i alt en mindeudstilling, der viste alle facetterne af Jacob Jørgensens kunstneriske kunnen og sande koloristiske talent.“

Fyens Stiftstidende (B. B. E.) skriver:

„Det er med dyb vemod men ogsaa med dyb glæde, man gaar til maleren Jacob Jørgensens mindeudstilling, som hans datter, forfatterinden Tove Kjærboe, i gaar aabnede i Kunstbygningen. Fru Tove Kjærboe har ønsket at sætte sin far et smukt og værdigt minde, og det opnaar hun til fulde med denne udstilling, der er meget omfattende, og som repræsenterer alle sider af J. J.s store og vidtspændende talent.

Samtidigt giver udstillingen et interessant og meget levende billede af den udvikling, J. J. gennemløb i en periode af 37 aar fra ung maler til døden indhentede ham i fjor. Man konstaterer, hvilket i øvrigt ofte er tilfældet med vor tids kunstnere, at han begyndte i de mørke, lidt dystre, men ogsaa rige, varme farvetoner for gradvis at tone dem op til skære, lyse, funklende farver, der dog aldrig blev overfladiske, men stadig bevarede deres fulde styrke. J. J. havde lært sin metier som haandværker – han kendte de elementære

love, som ligger til grund for al kunst, men han var ikke den tørre teoretiker – han var kunstner af Guds naade med sindet opladt for skønheden i verden. Han malede af karsken bælg, men strengt kritisk for sig selv. Det var ikke om „at tjære løs“ han vidste nøje, hvad han ville foretage sig. Og han kunne gøre det. Hans farve og motivvalg var kræsent, nøje afstemt, men langt fra ensidigt.

Hans mange opstillinger, der aabenbart har haft hans store kærlighed lige fra de allerførste dage, viser, hvor storartet hans kompositionsevne var. De er gjort med forbavsende sikkerhed og male-risk kraft, og det er meget interessant at følge hans udvikling netop inden for dette omraade. Læg en gang mærke til den dejlige opstilling i den store sal paa sydvæggen ved siden af Ærøskøbing kirke (ogsaa et ganske dejligt billede) Den farvesammensætning er saa raffineret, at den leder tanken hen paa renæssancens stormestre. Og kik saa paa nr. 50, der stammer fra en langt senere periode – omtrent 30 aar senere – og se, hvorledes han ogsaa i „moderne“ stil stadig formaar at hævde sin egenart.

Saadan kunne man blive ved at gennemgaa alle billederne og sammenligne „da“ og „nu“ – det sidste og i øvrigt et af udstillingens alleryngste billeder, et drivhus er malet i 1946 – og bestandig finder man glæde i at betragte billederne. Der er dejlige blomsterbuketter af en friskhed, saa man mærker duften. Portrætter, baade af ny og gammel dato, deriblandt ikke saa faa fortræffelige selvportrætter og yndige billeder af hustruen. Der er bedaarende kik i smaabyens gader og gyder og over dens tage med kirken som den monumentale, altdominerende hovedfigur og det ærøske landskab i sommersonne, forårsgrønhed, efteraarsvemod og vinterens tøsjaap . . .

Udstillingen vil kalde alle Jacob Jørgensens mange venner og beundrere til huse, og skaffe mange nye venner, der vil glæde sig over, at de fik indblik i en kunstners liv og levned.“

Smuk kritik til det sidste. Men havde han kunnet læse den selv, er det muligt, han havde sagt „æø“.

Paa mindeudstillingen kom der mange mennesker, jeg ikke kendte og hilste paa mig. Folk der ejede billeder af far, folk der havde kendt ham i tidligere tid. Kammerater fra Akademiet, kammerater fra Teknisk Skole og haandværkere, der havde arbejdet sammen med ham. Gamle mænd der havde været tjenere paa hans og vennernes stamcafé i Odense og et par damer, der havde været husassistenter i private hjem, hvor mine forældre kom. Alle havde de en eller anden historie om far. Vittigheder, satiriske og skarpe bemærkninger, der aldrig var blevet glemt. Rim og vers lavet til festlige lejligheder og alle nævnte de hans ejendommelige gang. Han gik som en stork, sagde de.

Naar jeg saa paa denne store, retrospektive udstilling og tænkte paa de offentlige arbejder, far havde haft, spekulerede jeg paa, om han havde naaet, hvad han havde sat sig for, dengang han med usvigelig sikkerhed bestemte, at han ville være „en der lavede billeder.“ Jeg ved det ikke, men jeg tror det ikke, det laa hans natur fjernt at være tilfreds, hverken med sig selv eller sine omgivelser. Han arbejdede haardt, han kæmpede og stræbte efter det uopnaaelige, det fuldkomne. Han mente, man skulle tage tiden i agt, for et menneskeliv er kun kort.

Og fordi han havde denne indstilling og fordi hans forhold til Biblens ord var skeptikerens, havde han paa sin væg et stykke gulnet pap, hvorpaa han med smukke og sirlige bogstaver havde afskrevet Prædikerens 9. kap. 10. vers:

Alt hvad din haand formaar at gøre med din kraft, gør det, thi der er hverken gerning eller tanke eller kundskab eller visdom i dødsriget, hvor du farer hen.